

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

"ÄITI, MISSÄ ISI ON?"

Isättömyyden merkitys lapsen arjessa yksinhuoltajaäitien kertomana

TEKIJÄT: Sini Kosonen
Salla-Maria Piirainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijät Sini Kosonen ja Salla-Maria Piirainen	
Työn nimi "Äiti, missä isi on?" – Isättömyyden merkitys lapsen arjessa yksinhuoltajaäitien kertomana	
Päiväys 20.11.2014	Sivumäärä/Liitteet 36/2
Ohjaaja Arja Pesola	
Toimeksiantaja Totaaliyhärit ry	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan yksinhuoltajaäitien kokemuksia heidän arjestaan ilman isää. Tutkimuksen kohde-ryhmä on rajattu alle 8-vuotiaiden lasten äiteihin, jotka ovat kasvattaneet lapsensa kokonaan ilman isää. Äidit muodostavat perheen lapsen tai lapsiensa kanssa. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista äideistä on tullut ras-kaaksi vakiintuneista parisuhteista, mutta eronnut lapsen isän kanssa odotusaikana.</p> <p>Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda yksinhuoltajaäitien ääni kuuluviin, sekä tuoda esiin myös heidän tavallista perhe-elämää. Opinnäytetyö tarjoaa myös yhteiskunnallisesti kaikille asi-asta kiinnostuneille lisätietoa yksinhuoltajuudesta. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää niin opiskelijat kuin sosiaali-ja terveysalan ammattilaiset. Jokainen sosiaalialan ammattilainen tulee kohtaamaan yksinhuoltajaperheitä, esi-merkiksi päiväkodissa.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu narratiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimukseen osallistui kuusi totaaliyk-sinhuoltajaäitiä. Tiedonkeruumenetelmänä on käytetty narratiivista haastattelua. Tulokset on analysoitu kahdella eri tyylillä. Ensin tarinoista on nostettu esiin yhteisiä teemoja ja sen jälkeen muodostettu teemoista yksi juonelli-nen kertomus.</p> <p>Tutkimustulostemme mukaan yksinhuoltajaäidit tuntevat pärjäävänsä lasten kanssa hyvin, ja äidit kokevat yksin-huoltajuuden jopa vahvuutena. Yhteistä kaikille tutkimukseemme osallistuneille yksinhuoltajille on, että he eivät voisi kuvitella elämäänsä ilman lapsiaan ja ovat tyytyväisiä elämäänsä lapsen kanssa. Moni yksinhuoltaja kokee kuitenkin myös, että he kuuluvat vähemmistöön ja heillä on niin sanotusti leima otsassa lasta yksin kasvattaes-saan.</p>	
Avainsanat Vanhemmuus, yksinhuoltajuus, isättömyys ja narratiivisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Sini Kosonen and Salla-Maria Piirainen			
Title of Thesis "Mum, where is dad?" The meaning of fatherlessness in children's everyday life narrated by single mothers			
Date	20.11.2014	Pages/Appendices	36/2
Supervisor Arja Pesola			
Client Organisation Totaaliyhärit ry			
<p>Abstract</p> <p>In this Bachelor's thesis single mothers' experiences of their everyday life without a father were studied. This thesis is limited to mothers with children under 8 years old who have raised their children entirely without a father. Mothers form the family with their child or children. Most of the mothers in this study became pregnant from established relationships but then broke up with the father during pregnancy.</p> <p>The subject of this thesis is current. The aim was to bring out single mothers' voice and also their regular family life. This thesis also offers additional information to all people in society interested in this subject. This thesis can be utilized by both students and social and health care professionals. Every social professional will meet single parent families, for example in kindergartens.</p> <p>This thesis was made using a narrative research method. Six single mothers participated in this study. Narrative interview was used as a data acquisition method. The results were analysed in two different styles. First, common themes from the stories were opened and after that one schemed story based on the themes was formed.</p> <p>As a result of this study it can be seen that single mothers feel that they can manage with their children well and mothers also experience sole custody as a strength. Similar to all these single mothers is that they would not change a day in their lives and could not imagine their lives without their children. Many single parents also feel that they belong to a minority and that they are labelled because they are raising the child alone.</p>			
Keywords parenthood, sole custody, fatherlessness, and narrativity			

ESIPUHE

”Missähän sut tehtiin?
Tähtien tuolla puolella,
muovailtiin huolella.

Ethän sä ikinä
kadota tuota katsetta?
Mitähän sä vielä kantaa voit,
korkealla kun noin sä soit.
Ei mitään tuu niin painavaa,
et se sinut musertaa.

Kaunis pieni ihminen,
Sä olet ainutlaatuinen.
Mitä vastaan tuleekaan,
toista sua ei milloinkaan.”

– Johanna Kurkela

Kiitämme totaaliyksinhuoltajaäitejä tutkimukseemme osallistumisesta.
Tarinanne ovat meille arvokkaita.

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS.....	9
2.1	Toimeksiantaja	9
2.2	Leija-hanke	10
2.3	Aikaisemmat tutkimukset.....	10
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	12
3.1	Vanhemmuuden määritelmä	12
3.2	Yksinhuoltajuus Suomessa.....	14
3.3	Isättömyys lapsen arjessa	15
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	19
4.1	Kvalitatiivinen tutkimus ja narratiivinen tutkimusote	19
4.2	Aineiston keruu ja kohderyhmä.....	21
4.3	Narratiivinen analyysi	21
4.4	Narratiivisen tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	22
5	TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1	Päätymisen yksinhuoltajaksi	25
5.2	Ajatuksia äitiydestä ja yksinhuoltajuudesta	26
5.3	Isättömyyden näkyminen arjessa	26
5.4	Isästä keskustelemien	27
5.5	Maaritin kokemuksia yksinhuoltajuudesta	27
6	TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELUA	30
7	POHDINTA.....	33
	LÄHTEET	35

LIITTEET

LIITE 1 SAATEKIRJE

LIITE 2 NARRATIIVISEN HAASTATELUN RUNKO

1 JOHDANTO

Ihmisoikeudet ovat jokaisen oikeus iästä huolimatta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ja se on tehty turvaamaan lapsen erityisiä tarpeita ja etua. Sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen eri teemaan, jotka ovat lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan, lapsen oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista sekä lapsen oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapsen oikeuksien sopimuksessa vedotaan lapsen oikeuteen tuntea vanhempansa, 7 artikla: ”Lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla ensisijaisesti heidän hoidettavanaan.” (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2013.)

Suomessa kasvaa tällä hetkellä kymmeniätuhansia isättömiä lapsia. Isättömillä lapsilla on pahimmillaan havaittu aggressiivista käyttäytymistä. Isän merkitys lapsen elämässä on hyvin suuri. Isän merkitystä lapsen kehityksessä on tutkittu paljon, ja kärjistäen sanottuna isän rooli lapsen kehityksessä on se, että isät kannustavat lasta kehittymään. Äitien luonnehditaan huolehtivan lapsen tunnepuolesta. Isä on lapselle välttämätön ja ainutlaatuinen, eikä isän olemassaoloa voi unohtaa tai kieltää. (YLE UUTISET 2009.)

Syrjälän (2007, 231) mukaan elämäkerrallisten kokemustarinoiden tutkimisen viitekehityksessä yhdistyvät monet eri metodiset ja teoreettiset näkökulmat. Tutkimuksen tärkein tehtävä on nostaa esille tutkittavien ääni, heidän toimintansa, tunteensa sekä kokemuksensa erityisesti silloin, kun tarkastellaan elämän käännekohtia. Käännekohdat voivat muuttaa merkittävästi niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat itselleen ja kokemuksilleen. Tarinoiden yhdistävä ajatus on, että ne ilmaisevat kertojan yksilöllisen merkityksen sekä antavat mahdollisuuden mielen ilmaisuun. Kerrottaessa yksilöllisiä kokemuksia, nämä tapahtumat ja kokemukset täytyy tehdä sosiaalisesti ymmärrettäviksi.

Jokainen on varmaan kohdannut yksinhuoltajavanhempia arkipäiväisessä elämässä ja yleensä jokainen tuntee jonkin yksinhuoltajaperheen. Osa kohtaa heitä myös ammattilaisena. Ammatillinen näkökulma yksinhuoltajaperheitä kohdatessa on hyvin tärkeä, ja aina on hyvä tarkastella omia ennakkoluulojaan tiettyä asiakasryhmää kohtaan. Sosiaalialan ammattilaiset voivat kohdata yksinhuoltajaperheiden lapsia missä tahansa työkentällään, esimerkiksi päivähoitossa. Opinnäytetyömme aihe on hyödyllinen sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille ja opiskelijoille.

Opinnäytetyön aihetta miettiessämme meitä kiinnostivat erityisesti yksinhuoltajaperheet ja perheiden arki, etenkin lasten näkökulmasta. Yksinhuoltajaäidit ovat olleet innokkaita osallistumaan tutkimukseen, sillä he haluavat saada realistisesti näkyviin heidän arkeaan ja ymmärrystä myös sille, että heidän elämänsä on normaalia lapsiperhearkea. He kokevat arkensa muuten samanlaisena kuin ydinperheet, mutta yksinhuoltajaperheissä äidit tekevät arjessa yksin päätökset ja kantavat yksin vastuun kaikesta.

Opinnäytetyömme nimi, "Äiti, missä isi on?", on suoraan pienen lapsen suusta, joka on kysynyt äidiltä isästään. Mielestämme tämä oli hyvä lainaus opinnäytetyömme otsikoksi. Jo 2-vuotias lapsi osaa kysyä isästään, ja lapset saavat jo pienenä ympäristöstään käsityksiä kahdesta vanhemmasta tai läsnäolevasta isästä. Esimerkiksi päiväkodissa lapset näkevät, kun toisia lapsia voi tulla isä hakemaan. Isän- ja äitienpäivät ovat tärkeässä roolissa päiväkodeissa. Isänpäiväkorteista ja -lahjoista olisi tärkeä keskustella yksinhuoltajaperheiden lasten kanssa. Kenelle tärkeälle miespuoliselle henkilölle hän mahdollisesti haluaisi lahjansa tai itse tekemänsä korttinsa antaa?

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka toteutamme narratiivisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimukseemme osallistui kuusi totaaliyksinhuoltajaäitiä. Tutkimukseemme osallistuneet äidit ovat päätyneet yksinhuoltajiksi raskausaikana, eikä heidän lasten elämässä ole missään vaiheessa ollut isää. Tiedonkeruumenetelmänä käytämme narratiivista haastattelua, ja haastattelurungon lähetimme sähköpostilla tutkimukseemme osallistuville totaaliyksinhuoltajaäideille. Narratiivinen haastattelu antoi äideille mahdollisuuden avoimeen kertomukseen heidän kokemuksistaan kasvattaessaan lapsiaan ilman isää.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS

Opinnäytetyömme tutkimusaihe on tärkeä, sillä ilmiö on yhteiskunnallisesti suuri. Yksinhuoltajaperheitä oli vuonna 2009 kaikista perheistä 20 %, eli lähes 120 000. (Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2011.) Kymmenen prosenttia lapsistaan erossa asuvista isistä ei ollut lapsensa kanssa tekemisissä lainkaan (Broberg & Hakovirta 2009, 190).

Saimme muutaman ehdotuksen opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiksi suoraan toimeksiantajaltamme. Toimeksiantajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta nousi esiin tarve selvittää, kuinka isättömyys vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen, tai kuinka hylkäämiskokemukset vaikuttavat lapseen. Olemme kuitenkin joutuneet rajamaan ja muokkaamaan aihetta opinnäytetyöhömmme sopivaksi, koska ammattikorkeakouluopinnoissa on lähes mahdotonta tutkia vaikuttavuutta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa isättömyyden merkityksestä lapsen arjessa ja selvittää ”kuinka yksinhuoltajaäidit kokevat arkensa yksinhuoltajina” sekä ”kuinka yksinhuoltajaäidit kokevat isättömyyden lastensa arjessa”. Olemme rajanneet aiheen varhaislapsuuteen, 0–8-vuotiaisiin lapsiin, koska suuntaudumme molemmat opinnoissamme varhaiskasvatukseen.

2.1 Toimeksiantaja

Toimeksiantajamme on Totaaliyhärit ry. Totaaliyhärit ry on elokuussa 2010 rekisteröity Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n jäsenyhdistys, jonka toimipiste sijaitsee Jyväskylässä, mutta toiminta-alueena on koko Suomi. Totaaliyhärit ry on tarkoitettu yksin lastaan huoltaville vanhemmille, joilla ei ole elämässään mahdollisesti lainkaan tukena lapsen toista vanhempaa tai kummankaan vanhemman lähisukua. Yksinhuoltajaksi on voinut päätyä myös oman valinnan myötä, esimerkiksi keinohoidelmöityshoitojen tai adoption myötä. (Totaaliyhärit ry 2013.)

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n kotipaikka on Helsinki, mutta liitto toimii valtakunnallisesti. Yhden Vanhemman Perheiden Liittojen toimistoja on Helsingissä, Kuopiossa, Turussa ja Oulussa. YVPL on lastensuojelujärjestö, jonka päämääränä on parantaa yhden vanhemman perheiden oikeudellista, taloudellista ja sosiaalista asemaa. Liitto järjestää vertaistukihenkilöiden koulutusta ja välitystä sekä erilaisia virkistys-, sovittelu ja retkitoimintaa. Liiton tarkoituksena on, että yhden vanhemman perheiden lapset saisivat elää turvatuissa oloissa kohtaamatta syyllistämistä, epätasa-arvoa tai loukkaavaa kohtelua kodin ulkopuolella. Liiton tärkeänä tavoitteena on ehkäistä vanhempien syrjäytymistä sekä tukea vanhempien uskoa kykyihinsä toimia kasvattajana ja huoltajana. Liitto toimii myös keskusjärjestönä esimerkiksi yksinhuoltaja- ja yhteishuoltajaperheiden tuki- ja etujärjestötoimintaa harjoittavien rekisteröityjen yhdistysten toiminnassa. (YVPL 2014b.)

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n jäsenyhdistyksen, Totaaliyhärit ry:n, perusajatuksena on toimia perheiden henkisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä taloudellisten ja sosiaalisten olojen parantamiseksi Suomessa. Totaaliyhärit ry tuottaa elämästä ja arjesta tutkittua tietoa yhteistyössä eri oppilaitosten kanssa. Oppilaitosten lisäksi Totaaliyhärit pyrkivät tekemään paljon yhteistyötä julkisen sektorin ja yhdistysten kanssa tuottaakseen fakta- ja täsmätietoa sekä koulutus- ja oppimateriaalia

monipuolisesti eri alojen ammattilaisille. Tutkitun tiedon lisäksi yhdistys arvostaa vertaiskeskustelija. (Totaalilyhät ry 2013.)

2.2 Leija-hanke

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton Leija-hankkeessa kehitetään vertaisryhmämalli lastaan yksin odottaville tai lasta yksin kasvattaville vanhemmille ja heidän lapsilleen. Yhden vanhemman perheessä kasvaminen ja kasvattaminen eivät välttämättä ole aina helppoa. Lapselle yhden vanhemman perheessä kasvaminen voi olla luonnollinen asia, mutta se voi herättää myös kysymyksiä. (Janhunen & Pauni 2013.)

Leija-hankkeessa lasten vertaisryhmä antaa lapselle mahdollisuuden jakaa kokemuksiaan ja tunteitaan. Ryhmän tavoitteena on auttaa lasta käsittelemään ja jäsentämään yhden vanhemman perheessä kasvamisen herättämiä tunteita ja ajatuksia. Aikuisten ryhmä on tarkoitettu niille vanhemmille, jotka kaipaavat vertaistukea yksin lasta kasvattaessaan. Yhden vanhemman perheissä, joissa toinen vanhempi ei osallistu lapsen kasvatukseen, ei ole myöskään toista aikuista jakamassa arkisia iloja ja suruja. Näihin asioihin Leija-hankkeella pyritään tarjoamaan tukea. (Janhunen & Pauni 2013.)

Leija-hankkeesta löysimme vinkkejä siihen, kuinka auttaa lasta käsittelemään toisen vanhemman puuttumista. Leija-hankkeeseen tutustuminen havainnollisti meille myös, minkälaisia keskusteluita tai kysymyksiä lapset käytännössä esittävät eri-ikäkausittain, ja kuinka niihin olisi hyvä vastata. Olemme saaneet Leija-hankkeesta nähtäväksi palautteita ja keskusteluita siitä, minkälaisia ajatuksia hanke on herättänyt lapsissa ja vanhemmissa. Leija-hankkeessa vanhempien saama vertaistuki ja lasten isättömyyden käsittely yhdessä samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa ovat olleet vanhemmille tärkeässä roolissa. (Janhunen & Pauni 2014.)

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Opinnäytetyömme aiheesta löytyi paljon eri näkökulmista tutkittua tietoa. Hyödynnämme työssämme aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia, esimerkiksi Mira Takkisen (2012) pro gradu tutkielmaa *Äidin valinta – lapsi ilman isää*, Mirva Korhosen ja Miia Mikkosen (2011) opinnäytetyötä *Kuopion seudun sotilasten tarinoita sotalapsuudestaan: Se oli matka, joka kannatti tehdä* ja Jaana Marjusaaren (2012) opinnäytetyötä *Ei tää ollut kauhea paikka: Peruskoulunsa päättävien nuorien kokemuksia sairaalakoulusta*. Aikaisempia opinnäytetöitä lukemalla pääsimme perehtymään narratiivisen tutkimusmenetelmän käyttöön, jota me käytämme myös omassa työssämme.

Käytämme tutkimuksessamme paljon Jari Sinkkosen teoretietoa isättömyydestä. Sinkkonen puhuu paljon isän ja isättömyyden merkityksessä, esimerkiksi teoksissa *Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä (1995)*, *Yhdessä isän kanssa (1998)*, *Lapsen puolesta (2001)* ja *Elämäni poikana (2005)*. Olemme lukeneet paljon Sinkkosen teoksia ja jokaisessa kirjassa on vahvasti esillä lapsen asema sekä isyyden, tai sen puutteen, merkitys lapsen kehitykselle. Vaikka emme käytä kaikkia kirjoja opinnäytetyössämme, ovat ne antaneet meille tutkijoina paljon taustatietoa. Jari Sinkkonen on hyvin ky-

sytty luennoitsija ja hänen asiantuntemustaan kuullaan usein myös TV-ohjelmissa (Kosonen & Jousimäki 2009, 193).

Yksinhuoltajuudesta saimme paljon tietoa väestöliiton tutkimuksesta *Yksinhuoltajuus Suomessa (2009)*. Väestöliiton tutkimuksessa oli tutkittu Suomessa eläviä yksinhuoltajia laajasti ja perusteellisesti. Kirjassa on koottuna eri tutkijoiden artikkeleita, esimerkiksi *Kuinka moninaiset yksinhuoltajamäärittelyt tuottavat erilaista kuvaa yksinhuoltajuudesta*. Artikkelissa käsitellään yleisesti yksinhuoltajia ja yksinhuoltajuuden yleisyyttä. (Fórsen, Haataja & Hakovirta 2009, 13.)

Yksinhuoltajan haasteita ja mahdollisuuksia on tutkittu Väestöliiton tekemässä tutkimuksessa, *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Löysimme paljon yhtäläisyyksiä opinnäytetyön aineistosta ja väestöliiton tutkimuksesta. Väestöliiton tutkimuksessa ja opinnäytetyömme aineistossa on esimerkiksi nostettu esiin se, että yksinhuoltajat kokevat vapaa-ajan viettämisen ongelmallisena. Heillä ei ole mahdollisuutta harrastaa tai käydä edes kaupassa pikaisesti ilman lasta. Jos äidit haluavat harrastaa, heidän täytyy organisoida tarkasti menonsa ja hankkia lapsenvahti. Yhtäläisyytenä oli myös se, että yksinhuoltaja-äidit kokevat yleisesti ottaen yksinhuoltajuuden positiiviseksi itsensä kannalta. (Broberg & Tähtinen 2009, 157.)

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme lukeneet myös erilaisia artikkeleita ja uutisia opinnäytetyömme aiheeseen liittyen, ja olemme hyödyntäneet niitä opinnäytetyössämme. YLE:llä on paljon uutisartikkeleita isättömyydestä. Isänpäivän aikana olemme huomanneet, että isättömyys nostetaan mediassa vahvasti esille. Lehdissä on paljon artikkeleita eri-ikäisistä ihmisistä, jotka kertovat, kuinka ovat kasvaneet aikuisiksi ilman isää, ja milloin he olisivat kaivanneet isää vierelleen.

Tasapainoinen isätön lapsuus on lapsen hyvinvoinnin kannalta paljon parempi vaihtoehto kuin epävakaa ja traumaattinen isäsuhde (Huttunen 2001, 162). Kirjallisuudessa on korostettu usein sitä, että lapsen on parempi kasvaa turvallisessa kuin turvattomassa ympäristössä. Turvaton kasvuympäristö on lapsen turvalliselle ja tasapainoiselle kehitykselle haitallinen ympäristö. Olemme kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka mediassa ja tutkimuksissa usein yleistetään hyvin negatiivisävytteisesti isättömyyden vaikutuksia lapsen kehitykseen.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Vanhemmuus on yksi opinnäytetyömme asiasanoista. Lapsen myötä syntyy vanhemmuus, eli isyys ja äitiys. Jokainen äiti ja isä ovat vanhempia lapselleen, vaikka heistä toinen ei olisi läsnä lapsensa elämässä. Vanhemmat päätyvät erilaisiin huoltoratkaisuihin joko tietoisella päätöksellä tai omasta tahdosta riippumatta, jonka seurauksena vanhemmasta voi tulla esimerkiksi yksinhuoltaja. Vanhemmuuden lisäksi lapsi synnyttää isovanhemmuuden ja sitä kautta suvun jatkuvuuden. Lapselle sukujuuret antavat pohjan rakentaa omaa identiteettiään, ja lapsi saa merkityksellisiä aikuissuhteita elämäänsä eri-ikäpolvista. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.)

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muodostuu asiasanoistamme. Tutkimuksessamme narratiivisuudella on iso merkitys. Narratiivisella tutkimuksella tuomme esiin yksinhuoltajaäitien näkemyksiä heidän tunteistaan ja ajatuksistaan yksinhuoltajuutta kohtaan. Heidän tarinansa ja kokemuksensa ovat yksilöllisiä ja erilaisia, ja tarinat on tärkeä tuoda esille heidän kertomanaan. Opinnäytetyömme keskeisempiä käsitteitä ovat vanhemmuus, yksinhuoltajuus, isättömyys sekä narratiivisuus. Seuraavissa luvuissa aukaisemme käsitteitä tarkemmin, jotta lukijan on helpompi ymmärtää tutkimustulokset ja nähdä työmme viitekehys, joka muodostuu näistä asiasanoista.

3.1 Vanhemmuuden määritelmä

Vanhemmuuteen kohdistetaan suuria ihanteita ja odotuksia. Vanhemmuus on loputonta sallimista ja rajoittamista, sovittamista ja neuvottelemista sekä järjestelemistä ja joustamista. Vanhemman täytyy laittaa aikatauluja ja arvoja järjestykseen, ja edessä voi olla suuria elämäntapamuutoksia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 126.) Vanhemmuuteen kuuluu myös monia rooleja. Vanhempi on lapselleen sekä huoltaja, rajojen asettaja, elämänopettaja että rakkauden antaja. Vanhemmuudessa voidaan kehittyä koko ajan, eikä vanhemmuus ole koskaan valmista. Jokaisella vanhemmalla on oma käsityksensä hyvästä ja riittävästä vanhemmuudesta, mutta täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 125–126.)

Vanhemmat ovat valmiita tekemään paljon lastensa hyväksi. Vanhempien tavoitteena on toimia kasvattajina oikein ja kasvattaa lapsensa onnelliseksi ihmiseksi. Vanhemmat haluavat tarjota lapsille parhaat eväät elämään ja tehdä kaiken lapsensa hyväksi, jotta he saisivat onnellisen elämän. (Hougaard 2005, 34–35.) Lasten vanhempana pääsee todennäköisesti kokemaan opettavaisimman ja kehittävämmän matkan, jota ei pääse kokemaan, ellei ole isä tai äiti. Vanhemmuus on koko elämänmittainen työ ja seikkailu, joka ei pääty lapsen tullessa täysi-ikäiseksi. (Andersen & Stawrberg 2010, 164.)

Vanhemmuus on elinikäinen ja aina keskeneräinen prosessi. Vanhemmuus syntyy päivittäisestä lapsen ja äidin, tai lapsen ja isän, välisestä vastavuoroisesta vuorovaikutuksesta. Vanhemmuutta pidetään myös kolmoissuhteena. Ymmärrys omasta äitiydestä tai isyydestä tarvitsee omaa sekä yhteistä aikaa. Vanhemmuus kasvaa yhteisistä kokemuksista arjessa lapsen kanssa, sekä yhdessä vanhemmuutta jakaen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.)

Lapsen ja vanhempien välinen rakkaussuhde vahvistaa ja ravitsee vanhemmuutta. Tämä suhde antaa voimaa jaksaa vanhempana myös hankalina ja haastavina aikoina. On aikoja, milloin omia voimavaroja ja kärsivällisyyttä haastetaan vanhempana, jolloin on tärkeää toimia kuitenkin rakastavasti omaa lastaan kohtaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 125.)

Vanhemmuudessa ollaan emotionaalisessa ja fyysisessä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Vanhemmuudessa otetaan huomioon jatkuvasti lapsen tarpeet ja mukaututaan erilaisiin rooleihin suhteessa lapsen tarpeisiin. Vanhemmuudessa nähdään lapsi ja tunnustetaan hänen päivittäiset tarpeensa, viestinsä sekä tunteensa. Vanhemmuudessa vastataan myös vuorovaikutteisesti lapsen viesteihin ja autetaan lasta hänen tunteidensa tunnistamisessa ja säätelyssä. Vanhemmuuden määritellään olevan tahtoa olla tunneperäisesti lapsen käytettävissä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.)

Vanhemmuudesta voi olla sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Vanhemmuus muotoutuu yleensä niistä kokemuksista, joita on itse kokenut lapsuudessa ja nuoruudessa, sekä sukumme tai ympärillä olevien aikuisten tavoista toimia vanhempana. Vanhemmuutta voidaan pitää monisukupolisena, jolloin suvun tavat toimia vanhempana jatkuvat seuraaviin sukupolviin. Naisten ja miesten omat kokemukset vanhemmiltaan saadusta hoivasta ja kasvatuksessa nousevat esiin etenkin silloin, kun heistä itsestään tulee äitejä ja isiä. Vanhemmuus voi syntyä myös perinteisestä poikkeavalla tavalla, esimerkiksi uuden parisuhteen, sijaislapsen tai adoption myötä. (Kouvo & Silvén 2010, 111–128; Rönkkö & Rytönen 2010, 125.)

Kiintymykseen keskittyvä vanhemmuus on paljon muuta kuin pelkkää ohjausta ja kurinpitoa. Kehitystä ja hyvän ihmissuhteen syntymistä tukeva ympäristö muodostuu turvallisuudesta, tuesta sekä vastavuoroisesta mielihyvän ja asioiden jakamisesta. Vanhempien tehtävänä on antaa lapselleen elämä ja tarjota lapselle tilaisuus rakentaa omalle elämälleen itsenäisyyden ja läheisyyden vallitsema tasapaino. Itsenäisyydellä ja läheisyydellä on lapselle tärkeä merkitys ja tarkoitus. (Hughes 2011, 17–18.)

Vanhemmuus on kerran alettuaan peruuttamaton ja läpi elämän kestävä, jatkuvasti muuttuva tehtävä ja rooli. Vanhemmuus sisältää sekä sisäisiä että ulkoisia voimavaroja. Sisäisiä voimavaroja ovat tietämys lapsen kasvusta, kehityksestä ja luonteenpiirteistä, kyky dialogiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja herkkyyys huomata lapsen tarpeet sekä energia käyttää omia kykyjään vanhemmuudessa. Ulkoisia vanhemmuuden voimavaroja ovat sosiaalinen tukiverkosto ja mahdollisuus ammattiapuun tarvittaessa. Aikaisemmat kokemukset omasta vanhemmuudesta sekä käsitys omista kyvyistä selviytyä vanhempana, auttavat tai estävät tyydyttävän vanhemmuuden toteutumisen. (Järvinen ym. 2012, 125.)

Tässä opinnäytetyössä vanhemmuutta tarkastellaan yksinhuoltajaäitien näkökulmasta. Tutkimuksemme osallistuneet äidit ovat tulleet vanhemmaksi osa perinteisellä tavalla ja osa perinteisestä poikkeavalla tavalla, esimerkiksi adoption myötä. Opinnäytetyössämme lapsen ja vanhemman välinen rakkaussuhde korostuu äitien kertomuksissa. Äidit kertovat rakkauden lasta kohtaan olevan

vahva voimavara heidän vanhemmuudessaan. Jokaisen tutkimukseemme osallistuneen äidin tavoitteena on kasvattaa lapsensa onnelliseksi ihmiseksi, kuten varmasti jokainen vanhemmista toivoo.

3.2 Yksinhuoltajuus Suomessa

Idyllisimpänä lapsen kasvuympäristönä pidetään perhettä, jossa vanhemmat ovat avioliitossa. Avoliitossa olevat kahden vanhemman perheet sekä yhden vanhemman perheet ovat yleistymässä. Yhden vanhemman perheet muodostuvat yleensä äidistä ja lapsesta, tai lapsista. Joka viidennessä lapsiperheessä lasten kanssa asuu jatkuvasti vain toinen vanhemmista, ja noin 85 prosentissa tapauksista se on äiti. (Huttunen 2001, 52.) Suhteen päättyessä avio- tai avoliitossa eroon, sovitaan lasten huoltajuudesta eritilanteissa noin 90 prosenttia yhteishuoltajuuteen. Yhteishuoltajuus on lisääntynyt vuodesta 1997 lähtien ja äitien yksinhuoltajuus on tullut harvinaisemmaksi huoltajuusmuodoksi verraten vuoteen 1997. (Stakes 2007, 97–99.)

Äiti ja lapsi muodostavat harvemmin perheen, joka perustuu lapsen syntymästä alkaneesta yksinhuoltajuudesta tai leskeydestä. Yksinhuoltajalla tarkoitetaan joskus lapsen virallista huoltoratkaisua, eli toinen vanhemmista on nimetty yksin lapsen viralliseksi huoltajaksi. Yleistä on myös, että yksinhuoltaja-termiä käytetään tilanteissa, joissa toinen vanhemmista vastaa käytännössä yksinään lapsen jokapäiväisestä huolenpidosta ja kasvatuksesta. Jälkimmäistä esimerkkiä kutsutaan yleisesti yksinhuoltajaperheeksi, koska ulkopuoliset eivät tiedä virallista huoltoratkaisua tai sitä, kuinka paljon lapsi viettää aikaansa etävanhemman luona. (Huttunen 2001, 52.)

Julkisuudessa keskustellaan usein yksinhuoltajiin liittyvistä ongelmista, joita julkisuuskuvan mukaan olisi enemmän yksinhuoltajan kuin kahden vanhemman lapsiperheissä. Perherakenteen katsotaan olevan olennaisena osana suhteessa lapsen hyvinvointiin ja ongelmiin. Yksinhuoltajia korostetaan mediassa erilaisissa tutkimustuloksissa, vaikka yksinhuoltajuus olisi vain sivujuonne koko tutkimustulosten joukossa. Yksinhuoltajat ovat olleet leimattuja pitkään historiamme saatossa. Yksinhuoltajilla on ollut historiassamme leimaavia käsitteitä ja heidän lapsensa ovat eläneet aina marginaalissa. Virallisissa ja perheoikeudellisissa tilastoissa 1960- ja 1970-luvulla on käytetty yksinhuoltajaperheistä käsitteitä tynkäperhe, vajaaperhe ja poikkeava perhe. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11.)

Yksinhuoltajuuden yleistyessä on sitä kuvaava käsite vähemmän leimaava kuin aikaisemmin. Yksinhuoltaja-termi vakiintui suomen kieleen vuonna 1970, ja vuonna 1980 käsite yksinhuoltaja on ollut ensimmäisen kerran suomen uudissanakirjassa. Yksinhuoltaja-sana käsitteenä on hyvin moninainen. Yksinhuoltajaksi luokitellaan kaikki eri syistä yksinhuoltajaksi päätyneet vanhemmat, eli aviottomat äidit, lesket sekä avio- tai avoliitosta eronneet vanhemmat, joilla on alle 18-vuotiaita lapsia. Yksinhuoltajaksi voidaan nykyään tulla myös adoption, keinohedelmöityshoitojen tai lapsen suunnittele mattoman syntymän myötä. Historiassamme yksinhuoltajuuden taustalla oli useimmiten toisen vanhemman kuolema tai lapsen ei-toivottu syntymä avioliiton ulkopuolella. Nykyisin yksinhuoltajaksi tullaan useimmiten avio- tai avoliiton päättymisen vuoksi. (Förssen ym. 2009, 11.)

Yksinhuoltaja-käsitteen käyttö voi olla lapsen näkökulmasta katsottaessa rajoittava, koska yksinhuoltajuus viittaa yhteen huoltajaan. Todellisuudessa lapsella voi olla merkittäviä ihmissuhteita yhden huoltajan lisäksi. Useimmilla lapsilla säilyy kuitenkin yhteys muualla asuvaan vanhempaan, joka on tärkeä osa lapsen perhetodellisuutta. (Forssén ym. 2009, 11.)

Tutkimuksemme osallistuneista yksinhuoltajista kaikki olivat äitejä. Yksinhuoltajuus rinnastetaan yleensä suoraan naiseen ja äitiin. Yksinhuoltajien enemmistö on naisia, johon on vaikuttanut äitikeskeinen vanhemmuus. (Fórssen ym. 2009, 18.) Yksinhuoltajuuteen liitetään nykyään positiivisia merkityksiä ja mahdollisuuksia aiempaa enemmän. Yksinhuoltajat näkevät yksinhuoltajuuden positiiviseksi itsensä kannalta. He voivat keskittyä lapseen ja tuoda kasvatuksessaan omia näkemyksiään vahvasti esille. (Broberg & Tähtinen 2009, 157.)

Yksinhuoltajat kohtaavat erilaisia haasteita kahden vanhemman perheisiin verrattuna. Yksinhuoltajat joutuvat pärjäämään monissa tehtävistä yksin ja heillä on vähemmän mahdollisuuksia hoitaa vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä ja velvollisuuksia, etenkin jos lapsia on monta. Lasten koulutehtävät, harrastukset sekä hoito ja kasvatustuomat ovat omat haasteensa yksinhuoltajille. Yksinhuoltajat kokevat paljon myös yksinäisyyttä. Yksinhuoltajaperheiden arkielämässä selviytyminen riippuu paljon perheen voimavaroista, toimintaympäristöstä sekä perheen yleisestä tilanteesta. Yksinhuoltajuuteen liittyy niin mahdollisuuksia ja positiivisia asioita kuin väsyttäviä ja ylikuormittavia asioita. (Broberg & Tähtinen 2009, 157.)

Yksinhuoltajuus ymmärretään tässä opinnäytetyössä viitattavan yksinhuoltajiin, ja kaikki tutkimuksemme osallistuneista yksinhuoltajista on äitejä. Opinnäytetyöhömmä osallistuneiden äitien lapset eivät ole missään tekemisissä isänsä kanssa ja äidit ovat huoltomuodoltaan yksinhuoltajia. Tutkimuksemme kaikilla lapsilla on isä elossa, eli tutkimuksemme osallistuneista äideistä kukaan ei ollut päätenyt leskeyden vuoksi yksinhuoltajaksi. Yksinhuoltajat korostavat tutkimuksessamme, että heillä ei ole ketään jakamassa kotitöitä tai lapsen hoitoon liittyviä asioita. Osa äideistä on kokenut lastensa kasvatukseen liittyvät asiat positiivisena, sillä äidit saavat hoitaa kaikki lapsensa asiat itse. Osa on kuitenkin kokenut asiat myös päinvastoin, arkea kuormittavina tekijöinä.

3.3 Isättömyys lapsen arjessa

Noin viisi miljoona lasta maailmassa saa vuosittain alkunsa erilaisia keinohedelmöitystekniikoita käyttäen. Lääketiede on kehittynyt nykyvuosina jo niin pitkälle, ettei lapsen alulle panemisessa tarvitse olla naisen ja miehen välistä sukupuoliyhteyttä, vaan se voidaan tehdä puhtaasti lääketieteellisenä toimenpiteenä. Siittiöiden tuottajan toiminta lapsettomuusklinikan WC:ssä masturboimalla rinnastetaan nykyään lääkevalmisteen tuottamiseen. (Sinkkonen 2012, 24.)

Usein keskustellaan kiivaasti siitä, mitä seurauksia on sillä, jos isä ei ole koskaan kuulunut lapsen elämään. Merkittävimpänä asiana nousee monesti esille se, millainen mies tai isä lapsen elämästä puuttuu. Yksi tärkeimpiä näkökulmia on se, että lapsi ei kehity puutoksen ympärille, vaan siihen, mitä hänellä on ja mitä hänelle tarjotaan. (Sinkkonen 2012, 30). Puhuttaessa lapsen isättömyydestä

usein ensimmäisenä nousee esille miehen mallin puuttuminen lapsen elämästä. Isä on lapselleen muutakin kuin esikuva, isä on lapsen oma ja rakas, joka leikittelee ja hulluttelee. (Sinkkonen 2012, 31.)

Jos isää ei ole, hänelle pitäisi olla paikka edes mielikuvissa (Lipasti 2013). Useasti ilman isää kasvaneilla miehillä on fantisoitu isä. Fantisoitu isä tekee asioita, joihin äidit eivät välttämättä kykene. Fantisoidut isät korjaavat esimerkiksi auton, rakentavat halkoliiteriä sekä puhuvat sanoilla, jotka avautuvat vain miehisessä maailmassa. Isättömät miehet hakevat miehen mallia elämäänsä jostakin muualta. Miehen mallit otetaan yleensä lähipiiristä. Esimerkiksi isoisät, enot tai ystävien isät ovat ihmisiä, joiden mukana lapsi pääsee kiinni miesten maailmaan. (Sinkkonen 2012, 31.)

Sinkkonen (2012, 34–35) on todennut Laaksoon (1992) viitaten, että jokaisella meillä on vain yksi biologinen isä. Isä on joka tapauksessa olemassa, siitä huolimatta, onko hän läsnä lapsen elämässä vai ei. Lapsi on äidin ja isän yhteinen tuote. Isä, äiti ja lapsi määräytyvät toinen toisistaan, heitä on aina kolme. Jokaisella on tietoisuus siitä, että muut ovat olemassa, siitä huolimatta, ovatko he kaikki kolme yhdessä vai erikseen. Isä on kolmikosta helpoin unohtaa, ikään kuin olemassa olisi vain äiti ja lapsi.

Arkikielessä näkee usein puhuttavan lapsen oikeasta isästä ja isän omasta lapsesta. Esimerkiksi: ”Pekka pitää Iineksestä huolta kuin omasta lapsestaan, vaikka hän ei ole Iineksen oikea isä” sekä ”Iines pitää Pekkaa omana isänään, vaikka Pekka ei ole hänen oikea isä”. Biologisella isyydellä on suuri valta-asema isyyden määrittelyssä. (Huttunen 2001, 59.)

Poikalapsen yksi perustarpeista on tulla aikuisen miehen ”riepottelemaksi”. Riepottelemisella tarkoitetaan leikkimielistä painimista ja nahistelua sekä ajoittaista voimakasta fyysistä kontaktia. Sinkkonen näkee riepottelemisen yhteyden maskuliinisen ruumiinkuvan muodostumiseen, jonka myötä lapsi saa kuvan itsestä ehjänä ja hyvänä. Jos lapsi on päässyt painimaan lähelle isäänsä, uskaltaa hän olla myöhemminkin läheisessä kontaktissa muiden miesten kanssa ja olla päätyvätkin homoseksuaaliseen paniikkiin. (Sinkkonen 2012, 31.)

Tunne-elämässä hyvin pärjännyt keski-ikäinen mies, jolla ei ollut minkäänlaista kontaktia koskaan biologiseen isäänsä, kertoi vielä 40-vuotiaana tarkkailevansa kadulla ja miettivänsä, voisiko joku vastaan tulevista miehistä olla hänen isänsä. Miehellä oli ollut erinomainen miehen malli isoisästään, mutta hän tunnisti siitä huolimatta aukon sisimmissään isän kohdalla. Harvemmin kukaan isätön nainen tai mies käy läpi isättömyyttään noin kauan, mutta isän kaipuu voisi olla hyvä kuvaus kyseisen isättömän lapsen kokemuksesta. (Sinkkonen 2012, 32.)

Isällä on myönteinen vaikutus lapsen itsetunnon kehittymiseen. Monet uranaiset, jotka menestyvät hyvin työelämässä, ovat isän tyttäjä, joita isä on jaksanut tukea ja kannustaa (Posti 2013). Isättömillä tytöillä on tutkimuksien mukaan suuri riski harrastaa seksiä ikätovereitaan aikaisemmin. Isättömät tytöt ovat myös riskiryhmä teiniraskauksien määrässä suhteessa omiin ikätovereihin. Yleensä nuoret tytöt etsivät myös selvästi itseään vanhemmista poika- tai miesystävistä enemmin isä-

hahmoa kuin seksipartneria. Isillä on tärkeä merkitys tytön keskustelu- ja kiistakumppanina tyttöjen suunnitelmassa omaa tulevaisuuttaan. (Sinkkonen 2012, 32.)

Jokaisella lapsella on isä olinpaikasta huolimatta. Isän konkreettisesta olinpaikasta huolimatta isompi asia on, kuinka äiti suhtautuu lapsen isään. (Sinkkonen 2012, 33.) Äidin olisi hyvä selvittää omat tunteensa lapsen isää kohtaan. Tunteet voivat vaihdella prosessin aikana, mutta etenkin katkeroitumisen tunteet olisi hyvä käsitellä tilanteen hyväksymiseen ja surun tunteet ilontunteisiin. Äidin olisi hyvä myös miettiä tunteensa lasta kohtaan. Onko lapsi hänelle lahja ja siunaus vai ainoastaan ikävä muistutus menneestä. Äidin voi olla haastavaa hyväksyä lapsen tarpeita ja tunteita, jos äidin omat tunteet ovat käsittelemättä. (YVPL 2014a.)

Äidin pitäessä poissaolevaa isää koskevia mielikuvia ja muistoja yllä lapsi pystyy täyttämään toista puolta itsestään, joka on peräisin isältä. Lapsen olisi tärkeä saada puhua tunteista, pettymyksestä ja kaipauksesta. (Sinkkonen 2012, 33.) Lapselle ei ole ”oikeaa ikää” tai ”parempaa aikaa” keskustella puuttuvasta vanhemmasta. Äidin odottaessa hyvää tilaisuutta voi lapselle isästä kertominen unohtua ja jäädä kokonaan kertomatta. Äidin olisi tärkeä pitää kertomus koko ajan totuudenmukaisena ja kertoa isästä lapsen kehitystason mukaisesti. Äidin ei tarvitse värittää tarinaa kauniimmaksi tai luoda epärealistista kuvaa isästä. Tärkeintä on, että lapsi ymmärtää olevansa kolmiosuhteen osa, johon kuuluu oleellisesti myös isä. (Sinkkonen 2012, 33–34.)

Lapsen vauvakirjaa täyttäessä olisi tärkeää, että siellä olisi isästä myös tarinoita. Esimerkiksi valokuva isästä yhdessä äidin kanssa on tärkeä lapselle. Isän harrastukset, luonteenpiirteet ja lapsuudenmuistot ovat tärkeitä lapselle. Valokuvia voi ottaa paikoista, mistä äiti ja isä ovat viettäneet yhdessä aikaa ja mitkä ovat olleet heille myös mahdollisesti tärkeitä. Vaikka suhde olisi ollut vain muutaman tekstiviestin mittainen äidin ja isän välillä, kannattaa äidin kirjoittaa se ylös. Näistä mitättömän oloisista asioista lapsi alkaa rakentaa kuvaa isästään, miehestään ja itsestään. Äidin kannattaa puhua isästä koko lapsen elämän ajan, eikä jäädä odottamaan milloin lapsi ottaa asian puheeksi. (Rantala 2010.)

Isän kaipaus voi nousta lapselle eri tavalla esiin koko hänen elämänsä ajan. Valitettavasti lapsi ei voi käsitellä näin isoa asiaa elämästään pois. Äiti voi joutua jopa hylkäysyrityksen kohteeksi ja kuunnella lapsen yliampuvia kommentteja sankari-isästä. Äidin on tärkeää lapsen vuoksi kuunnella tilanteet isää haukkumatta. Lapsi ei käsittele isäänsä koko loppuelämänsä, vaan läsnä olevan vanhemman rakkaus ja huolenpito kantaa lasta, isättömyydestä huolimatta. (Rantala 2010.)

Isän ja lapsen välinen suhde on isän halusta, valinnasta ja jopa määrätietoisuudesta johtuvaa (Kolehmainen & Aalto 2004, 10.) Vaikka lapsen isä ei haluaisi olla mukana lasten elämässä, kannattaa verkostoitua isän puolen sukulaisiin, jos se on mahdollista. Lapsi voi saada isän sukuun tutustumalla kokemuksen myös omasta isästään. (Rantala 2010.) Lapsi ja vanhempi muodostavat kaksi sukupolvea, ja vaikka isovanhemmat, vanhemmat ja lapsi kuuluvat eri sukupolviin, muodostavat he samassa perheessä sukupolviketjun (Kekkonen 2005, 25). Jos äitikään ei tiedä toisesta vanhemmasta mitään, voivat he yhdessä luoda lapselle tarinan isästä. Äiti voi pohtia millainen isä voisi olla ja lapsi voisi jat-

kaa niitä asioita ja luoda mielikuvan isästä. Äidin täytyy muistaa vetää raja totuuden ja keksittyjen tarinoiden välille. (YVPL 2014a.)

Tässä opinnäytetyössä isättömyys näkyy lapsen elämässä siten, että lapsilla ei ole ollut isää koskaan heidän elämässään. Tutkimukseemme osallistuneilla äideillä, jotka päätyivät eroon raskauden aikana, on ollut riitaisia eroja. Miehet ovat olleet väkivaltaisia tai käyttäneet paljon alkoholia. Äidit pohtivat, että jos he eivät olisi päätyneet eroon, olisiko heidän ollut turvallista kasvattaa lapsensa sellaisen isän kanssa. Isän ja lapsen suhde on riippuvainen isän valinnasta ja halusta olla isä, eikä lapsi pysty itse vaikuttamaan tilanteeseen.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyössämme tuomme esille yksinhuoltajaäitien kokemuksia isättömästä arjesta. Työmme kuvaa yksinhuoltajaäitien ajatuksia lapsen isäsuhteesta, jota heidän elämässään ei ole. Tutkimuksemme kohderyhmän olemme rajanneet 0–8-vuotiaiden lasten yksinhuoltajaäitien kertomuksiin, koska olemme molemmat suuntautuneet opinnoissamme varhaiskasvatuksen polulle. Tutkimuksen tavoitteena on tehdä yksinhuoltajien arkea näkyväksi sekä vähentää ennakkoluuloja yksinhuoltajia sekä heidän lapsiaan kohtaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää:

1. Kuinka yksinhuoltajaäidit ovat kokeneet arkensa yksinhuoltajina?
2. Kuinka yksinhuoltajaäidit kokevat isättömyyden merkityksen lastensa arjessa?

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja narratiivinen tutkimusote

Teimme tutkimuksellisen opinnäytetyön ja käytimme tutkimusmenetelmänä narratiivista tutkimusta. Narratiivisuus tutkimuksessa tarkoittaa lähestymistapaa, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Kirjallisuustieteessä kertomusta pidetään kuitenkin yläkäsitteenä ja tarinaa sen alakäsitteenä. Narratiivinen tutkimus painottuu moneen näkökulmaan, ei vain yhteen. Vuosien saatossa narratiivista tutkimusta on käytetty laajasti yhteiskuntatieteiden, kasvatustieteen, psykologian, taloustieteiden ja terveystutkimusten alueilla. (Heikkinen 2010, 143–160.) Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä, jonka substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Englannin kielessä kantasanat ovat muuttuneet substantiiviksi *narrative* ja verbi *narrate*. (Heikkinen 2010, 143.)

Miettiessämme opinnäytetyöhömmö parhaiten soveltuvaa tutkimusmenetelmää, tulimme yhdessä sisällönohjaajamme kanssa siihen tulokseen, että narratiivinen tutkimusmenetelmä sopii meidän työhömmö parhaiten. Narratiivisuus käsitteenä käy sekä tutkimukseen että käytännön työvälineeksi. Käytännön työvälineenä elämäkerrallisten kertomuksien kertomista ja kirjoittamista sovelletaan ammattityössä monin eri tavoin. Narratiivisuutta on hyödynnetty esimerkiksi opettajakoulutuksessa, kasvatuksessa, sosiaalityössä ja kuntoutuksessa sekä liikkeenjohdossa ja markkinoinnissa. (Heikkinen 2010, 143–160.)

Tutkimuksemme on narratiivinen tutkimus ja narratiivisen tutkimuksen ollessa tuloksista lähtevää on meidän tutkijoina pystyttävä todistamaan tutkimuksen aineiston luotettavuus. Laadullinen tutkimus antaa tilaa aineistolle, ja vaikka tutkija valitsee näkökulman, on mahdollista ja jopa tyypillistä, että aineiston keruun jälkeen tutkimuskysymyksiä tarkennetaan löydettyä aineistoista jotakin odottamatonta tai uutta. Laadullinen tutkimus tarkastelee yksittäisiä tapauksia, ja tutkimuksissa oleellista on osallistuvien ihmisten näkökulman korostaminen ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa. (Puusa & Juuti 2011, 47–49.)

Laadullisessa tutkimuksessa valitaan harkinnan mukaan pieni määrä tapauksia. Tutkimukseen valitaan tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaan henkilöitä, joilla on tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tietoa. Aineiston riittävä määrä on tutkimuskohtaista ja se riippuu aina tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Laadullisen tutkimuksen onnistumisen kannalta ratkaisevassa asemassa ei ole tutkittavien määrä, vaan niiden laatu. (Puusa & Juuti 2011, 55.) Opinnäytetyötä tehdessämme pohdimme, onko saamamme kuusi vastausta tarpeeksi suuri otanta tutkimukseemme, sillä olimme ajatelleet kahdeksan olevan sopiva määrä. Saatuamme haastateltaviltamme vastaukset oli heidän asiantuntijuutensa asiasta niin hyvä ja kattava, että totesimme kuuden haastateltavan riittävän hyvin luomaan luotettavan tutkimustuloksen.

Heikkinen (2010, 143–160) toteaa Hatchiin ja Wisniewskiin (1995, 113–135) viitaten narratiivisen tutkimusotteen eroavan muusta laadullisesta tutkimuksesta siten, että huomio keskittyy yksilön merkityksenantoon, henkilökohtaiseen tutkittavien kosketukseen, käytännölliseen suuntautumiseen ja tietämisen subjektiivisuuteen. Keskeinen ero laadullisen tutkimuksen ja narratiivisen tutkimuksen välillä on se, että laadullisen tutkimuksen keskittyessä tieteellisyyteen pyrkii narratiivisuus paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Yksilöiden elämäkertomuksiin perustuva merkitys mahdollistaa ihmisten autenttisemman kuulluksi tulemisen.

Narratiivisessa tutkimuksessa huomio keskittyy siihen, millä tavalla yksilöt antavat merkityksiä asioille tarinoidensa kautta (Heikkinen 2010, 156). Meidän opinnäytetyössämme näkyvänä asiana on, että yksilöt ovat antaneet asioille tärkeän merkityksen elämässään, mutta merkitys ei ole negatiivinen. He pohtivat myös paljon näiden asioiden tärkeyttä ja merkitystä lapsilleen, joka on mielestämme tärkeää.

Toinen asia narratiivisessa tutkimuksessa on henkilökohtainen kosketus tutkittaviin. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija ja tutkittava työskentelevät läheisesti pitkän ajan ja keskustelevat paljon. Narratiivinen tutkija voi myös valita aineistokseen myös vanhoja elämäkertoja, joiden kirjoittajat ovat jo kuolleet. Tämä antaa mahdollisuuden tutustua kirjoittajaan jotenkin muuten. (Heikkinen 2010, 157.) Me olemme saaneet opinnäytetyöprosessissamme tutustua kohderyhmämme jäsenten perhe-elämään heidän kirjoittamiaan tarinoita lukemalla.

Kolmas tyypillinen piirre narratiiviselle tutkimukselle on sen käytännöllinen suuntautuminen. Narratiivisen tutkimuksen tavoitteena ei ole vain kuvata maailmaa, vaan myös muuttaa sitä pyrkien kohentamaan tutkimuskohteina olleiden ihmisten oloja. (Heikkinen 2010, 157.) Olemme asettaneet myös omalle opinnäytetyöllemme tavoitteeksi sen, että se lisäisi tietoa yksinhuoltajien arjesta ja isättömyydestä sekä poistaisi näiden asioiden tuomaa yleistä ”leimaa” ja paheksuntaa yhteiskunnassamme.

Viimeisenä tyypillistä narratiiviselle tutkimukselle on tietämisen subjektiivisuus. Tämä on myös laadullisen tutkimuksen ja narratiivisen tutkimuksen keskeinen ero. Olemme valinneet opinnäytetyöhömme oikean kohderyhmän, joka osaa kertoa yksinhuoltajuudesta sekä isättömyyden näyttäytymisestä arjen tasolla. Yksinhuoltajajäideillä on asiasta vahva tietämys ja kokemus. Jokaisella äidillä voi

olla yksinhuoltajuudesta erilaisia kokemuksia, mutta mikään niistä ei ole vääränlainen. Kokemukset voivat myös muuttua elämäkokemuksen tai muuttuneen elämäntilanteen myötä. (Heikkinen 2010, 158.)

Narratiivisen tutkimuksen aineistona voi käyttää monenlaisia aineistotyyppisiä. Tärkeintä on, että aineistosta voi nostaa näkyviin tarinallisen merkityksen rakenteen. Aineiston rajaaminen ja ajallisesti etenevä kertomus on helpoin tapa nostaa esiin tarinallinen merkitysrakenne. Omat elämäkerrat ovat usein kertomusmuotoista aineistoa. (Heikkinen 2010, 165.) Me keräsimme opinnäytetyössämme kertomuspyynnöllä yhdistyksen kautta aineistoa kohderyhmältämme.

Elämäkertomuksissa yksilöt ovat mieltäneet tietyt ilmiöt elämäänsä ja he antavat ilmiöille oman merkityksensä elämäänsä. Ilmiöiden merkitys ja niiden vaikutus voi muuttua yksilölle heidän elämän aikana. (Paananen 2008, 23.) Ihmiset keskustelevat ja jakavat kokemuksiaan toisten kanssa, etenkin silloin, kun heidän elämässään tapahtuu jotain poikkeuksellista. Usein poikkeuksellisista elämäntilanteista puhutaan silloin, kun normaaliin elämäntilanteeseen on tullut katkos tai arki häiriintyy. Elämässä olevat käännekohtat, esimerkiksi perheen perustaminen tai työpaikkamuutokset, ovat erityisen otollisia narratiivisen tiedon tuottamisen kannalta. Elämän käännekohtat haastavat yksilöitä minäkäsityksen eli identiteetin uudelleen arviointiin ja työstämiseen. (Kohonen 2011, 203.)

4.2 Aineiston keruu ja kohderyhmä

Totaaliyhärit ry:llä on Facebookissa suljettu ryhmä, jossa ryhmän jäsenet voivat luottamuksellisesti keskustella elämästään yksinhuoltajana sekä saada ryhmästä vertaistukea. Hyödynsimme kyseistä Facebook-ryhmää aineistoa kerätessämme, sillä saimme kohderyhmän jäsenet helpoiten sitä kautta osalliseksi tutkimukseemme. Lähetimme ensin saatekirjeen (liite 1) potentiaalisille tutkimukseen osallistuville äideille. Asetimme haastateltavia etsiessämme heille hakuajan, jonka aikana asiasta kiinnostuneet ilmoittautuivat meille sähköpostitse. Saimme mukaan kahdeksan vapaaehtoista äitiä, joille lähetimme tammikuussa 2014 tarkemman narratiivisen haastattelun rungon (liite 2). Lopulta kuusi kirjoitti meille kertomuksen tiettyjä teemoja käyttäen. Haastattelut toteutimme tammikuussa 2014.

Tiedonkeruumenetelmänä opinnäytetyössämme käytimme Totaaliyhärit ry:n jäsenten tuottamia kirjoituksia. Äidit kirjoittivat narratiivisen haastattelurungon pohjalta vapaamuotoisen kertomuksen ja päättivät itse, mihin kysymyksiin halusivat vastata ja mihin eivät. Narratiivinen tutkimus sopii hyvin kokemuksiin ja arkoihin asioihin perustuvien aiheiden käsittelyyn.

4.3 Narratiivinen analyysi

Narratiivisessa analyysissä painopisteenä on uuden kertomuksen tuottaminen aineiston kertomusten perusteella. Narratiivinen analyysi ei luokittele aineistoa, vaan se pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Narratiivinen tutkimusaineisto on kerrontaa, joko suullisesti tai kirjallisesti esitettyä. (Heikkinen 2010, 151.) Opinnäytetyössämme kohderyhmämme tuotti kirjallisesti aineis-

ton. Kohderyhmämme jäsenet asuvat ympäri Suomea, jonka vuoksi suulliset haastattelut olisi ollut haastavaa toteuttaa.

Heikkisen (2000) mukaan narratiivisessa analyysissä tutkija tulkitsee kokemusperäistä aineistoa niin, että lopputuloksena on yhtenäinen kertomus. Narratiivinen analyysi ei perustu luokitteluun, vaan tutkija tekee saadun aineistonsa pohjalta uuden kertomuksen. (Kohonen 2011, 202.) Olemme tehneet työhömmme uuden kertomuksen yksinhuoltajien kertomusten pohjalta, ja hyödynnämme kertomuksessa jokaista saamaamme aineistoa.

Narratiivisen aineiston analyysi on tärkeää aloittaa avoimella lukemisella. Aineistoa kannattaa lukea moneen kertaan läpi, jonka myötä voi siirtyä analyttiseen läpikäyntiin. (Heikkinen 2010, 166.) Luimme tutkimusaineistoamme useaan kertaan läpi ja tarkastelimme kertomuksia kokonaisuuksina. Olemme käyttäneet analysointivaiheessa kahta tulkintapaa. Luvuissa 5.1–5.4 olemme nostaneet tutkimustulosten erilaiset osa-alueet näkyviin. Olemme tarkastelleet kertomuksia kokonaisvaltaisesti ja kertomuksista nousi esille vahvasti erilaiset teemat. Äitien tarinat teemoittelimme neljään eri osa-alueeseen, jotka ovat yksinhuoltajaksi päätyminen, yksinhuoltajuuden kokeminen, isättömyyden näkyminen arjessa sekä isästä keskusteleminen lapsen kanssa.

Lopuksi teimme lukuun 5.5 yhden juonellisen tarinan kertomuksista esiin nousseista osa-alueista. Olemme sisällyttäneet tarinaan kaikkien tutkimukseemme osallistuneiden äitien kokemuksia, jotta jokaisen kokemus yksinhuoltajuudesta pääsisi tarinassa esiin. Tarinan äidille keksimme kuvitteellisen nimen Maarit, ja tyttärestä käytämme myös kuvitteellista nimeä Amanda. Tarinan rakentamisesta ja kirjoittamisesta meillä oli alusta lähtien selkeä käsitys. Tarinassa näkyy tutkimusaineistomme kaikki eri teemat, ja olemme onnistuneet sisällyttämään jokaisen äidin kertomaa yhteen, heidän ajatuksensa yksinhuoltajuudesta kokoavaan tarinaan.

4.4 Narratiivisen tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Narratiivisuus liitetään usein konstruktivistiseen ajattelutapaan, jolloin vastaavuuden käsite tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on ongelmallista. Konstruktivistinen ajattelutapa perustuu tarinoiden välityksellä tuotetun todellisuuden näkökulmaan, jolloin vastaavuussuhteen toista osapuolta on vaikea hahmottaa. Tästä syystä korrespondenssiteoria, eli totuuden vastaavuusteoria, ei vaikuta hedelmällisimmiltä narratiivisen tutkimuksen kannalta. (Heikkinen 2010, 143–160.)

Näkemyks asiasta muuttuu muotoaan, kun ihminen saa uusia kokemuksia ja keskustelee asioista muiden ihmisten kanssa. Narratiivisuus toimii tutkimuksessa jatkuvasti kahteen suuntaan, kertomukset ovat sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos. Validiteettien ja reliabiliteettien valossa voidaan tarkastella narratiivisen tutkimuksen luotettavuutta. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten vastaamista, kun katsotaan tosiasioiden tilaa todellisuudessa. Reliabiliteetti puolestaan kertoo, missä määrin satunnaiset tekijät voivat mahdollisesti vaikuttaa tutkimustulokseen. Tällaisen tarkastelutavan perustana on totuuden korrespondenssi eli vastaavuusteoria. (Heikkinen 2010, 143–160.)

Narratiivisen tutkimusprosessin etuna tutkijalle on, että hän on kiinnostunut tarinallisuudesta tiedon muodostajana. Tutkijalle, joka hakee helppoa ja esteetöntä näkökulmaa kertojan elämälle, ei sovi narratiivinen tutkimus. Tiedonkeruu- ja analysointivaihe vaativat tutkijalta luovuutta ja kärsivällisyyttä. Haastateltavalle asioista kertominen voi olla haastavaa etenkin silloin, jos tapahtuma tai kokemus on hänen mielessään tuoreena. Haastateltavalle olisi tärkeää, että hän olisi ehtinyt reflektoida asian merkityksen itselleen tai ottanut tarpeeksi etäisyyttä tapahtuneeseen. (Kohonen 2011, 204.)

Hännisen (2008) mukaan narratiiviseen tutkimukseen voi liittyä myös eettisiä haasteita ja etenkin heille, jotka eivät tyydy täyttämään tutkimusetiikan sääntöjä vain muodollisesti. Yleensä ihmisille kerrotaan, millainen haastattelu tai tutkimus heitä odottaa, ja silti tutkittavat voivat yllättyä siitä, kuinka heidän tarinan kertominen vie heidät niin sanotusti mennessään. He voivat vahingossa paljastaa asioita, joita he eivät ole välttämättä kertoneet kenellekään. Tutkija voi tuoda tarinan kautta esiin tulleet omat tulkintansa tutkittavan mielestä loukkaavina esiin. Raportointivaiheessa henkilön tarina voi olla hyvinkin tunnistettavissa, vaikka nimet olisi poistettu ja tunnistamisen mahdollistavat yksityiskohdat muutettu. (Heikkinen 2010, 174.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetään usein käsitteitä validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti tarkoittaa laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi sitä, kuinka eheä tutkittava kohde on. Tutkimus kokonaisuutena voi lisätä ymmärrystä ilmiöstä, tarkentaa sitä ja tehdä näkyväksi sen luonnetta. Laadullinen tutkimus pystyy huomioimaan ilmiön monimuotoisuutta, sekä nostamaan esiin oleellisia merkitysketjuja tapahtumien ymmärtämisessä. Reliaabeliutta lisää kahden mittauksen tuottama samanlainen tulos. (Aaltio & Puusa 2011, 154–163.)

Laadullisia tutkimuksia perustellaan yleisesti myös eettisellä laadulla. Tutkimuksemme antaa mahdollisuuden yksinhuoltajille ilmaista mielipiteensä omalla äänellään ja tutkimuksemme kunnioittaa ihmisen ominaislaatua. Oman tarinan kertominen voi olla kerrottavalle hyvinkin terapeutista ja palkitsevaa, jonka takia tutkijat saavat tutkittaviltaan kiitosta prosessista. (Heikkinen 2010, 174.) Opinnäytetyömme luotettavuutta lisää myös se, että meitä on ollut koko ajan kaksi työtä tekemässä ja tuloksia analysoimassa. Tarinan, jossa tuomme kaikki näkökulmat esiin niin kuin haastateltavamme ne meille kirjoitti, kautta saamme äitien äänen yksinhuoltajuudesta kuuluviin. Tutkimustuloksemme perustuvat äideiltä saamiimme tietoihin, ei meidän omiin tulkintoihimme.

Aineistoa säilyttäessämme olemme olleet tarkkoja siinä, missä olemme materiaalia mukana kuljettaneet, jotta haastateltaviltamme saadut tarinat eivät päätyisi väärin käsiin. Olemme pitäneet sähköpostimme tulleet materiaalit erossa muista saapuneista viesteistä, ettei henkilökohtaisia elämänkertomusviestijä edes vahingossa lähetettäisi eteenpäin. Olemme myös pitäneet huolen siitä, että äitien tiedot eivät tule missään vaiheessa julki ja vastaajillemme on taattu anonymiys. Äidit osallistuivat tutkimukseemme vapaaehtoisesti, mikä varmasti heijastui heidän vastausintoonsa. Olemme opinnäytetyössämme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, etteivät henkilöt olisi millään tavalla tunnistettavissa, eikä tarinan perusteella henkilöitä voitaisi yhdistää kertomuksiin.

Opinnäytetyömme muokkaantui työsuunnitelmasta ja ideapaperista. Pidimme suunnitelmavaiheessa toimeksiantajamme kanssa palaverin, jonka jälkeen ymmärsimme tutkimuksemme suunnan paremmin. Alusta lähtien tiesimme, ettemme voisi kysellä tutkimuskysymyksiä suoraan lapsilta, vaan meidän on lähestyttävä heidän äitejään. Lasten haastattelu olisi ollut mielestämme eettisesti väärin. Aluksi peilasimme isättömyyden merkitystä lapsen psyykkiseen kehitykseen. Ymmärsimme kuitenkin toimeksiantajan kanssa juteltuamme, etteivät lasten äidit ole erikoislääkäreitä, jotka osaisivat kertoa meille esimerkiksi lapsen psyykkisestä kehityksestä. Äidit ovat tavallisia kotiäitejä, jotka ajattelevat asioista arjen tasolla, joten jätimme psyykkisen kehityksen tarkastelun työstämme kokonaan pois. Tämän huomion seurauksena tutkimuksemme suunta hieman muuttui, mutta tehtyjen muutosten jälkeen pidämme tutkimustamme hyvin luotettavana.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Yksinhuoltajaäitien kertomuksista esiin nousseet asiat on jaettu neljään eri osa-alueeseen, joita ovat yksinhuoltajaksi päätyminen, ajatukset äitiydestä ja yksinhuoltajuudesta, isättömyyden näkyminen arjessa sekä isästä keskusteleminen lapsen kanssa. Nämä asiat nousivat vahvasti tutkimusaineistoistamme esille. Tutkimukseen osallistuneiden äitien ikää emme selvittäneet, sillä se ei ollut mielestämme olennainen tieto työhömmä. Lasten iät kuitenkin selvitimme, ja selvitimme myös, ketä kaikkia heidän perheeseensä tällä hetkellä kuuluu. Tutkimukseemme osallistuneista perheistä harvemmin vain lapsi ja äiti kahdestaan muodostavat perhesuhteen, pääsääntöisesti lapsilla on myös sisaruskia. Tutkimukseemme osallistuneissa perheistä lähes kaikissa perheissä koko sisarusparvi oli isätön.

Jokaisen äidin tarina on ollut meille arvokas ja tietoa antava. Kaikilla tarinoilla on ollut samat lähtökohdat, yksinhuoltajaäitien ja heidän lastensa arjen näkyvämmäksi tekeminen. Tarinat voivat joko vahvistaa toisten äitien kertomaa tai tuoda asiaan uudenlaista näkökulmaa. Esimerkiksi kaikki tutkimukseemme osallistuneet äidit eivät ole päätyneet yksinhuoltajaksi samalla tavalla, mikä tuo tutkimustuloksiimme erilaista näkökulmaa yksinhuoltajuudesta.

5.1 Päätyminen yksinhuoltajaksi

Tutkimukseemme osallistuneet äidit olivat päätyneet yksinhuoltajiksi suurimmaksi osaksi eron seurauksena. Päätös lapsen pitämisestä on syntynyt usein vasta raskauden edetessä. Osa tutkimukseemme osallistuneista äideistä harkitsi aborttia raskausaikana, sillä he tiesivät joutuvansa huolehtimaan lapsestaan yksin parisuhteen päätyttyä. Miehet lähtivät heidän elämästä, vaikka osalle äideistä lapsen isä oli luvannut pysyä heidän rinnalla ja perustaa perheen yhdessä. Tämän seurauksena äidit kokivat tullessa petetyiksi ja heidän on ollut sen jälkeen vaikea luottaa miehiin. Jokaisella tutkimukseemme osallistuneista äidieistä on ollut erilainen tarina yksinhuoltajaksi päätyneen syistä, mutta suurin osa heistä on kuitenkin eronnut lapsen isästä jo raskausaikana.

Ei ollut tukea ja turvaa silloin kun oma elämä myllersi ja moni asia ratkottiin alkon voimalla sekä olin oppinut jo lapsena, ettei miehiin voi luottaa.

Ero tarkoitti myös adoptiokeskenmenoä. Jonkin aikaa yksin oltuani päätin hakea adoptiolasta yksin.

Tarkoitus ei ollut tulla yh:ksi, mutta asiat ei mene aina niin kuin suunnittelee. Erosin esikoisen isästä alkuraskauden aikana.

Minun on vaikea vastata siihen, miksi minusta tuli yksinhuoltaja. Onko vastaus se, että jätin lapseni isän? Itse koen, että hän petti ja jätti minut.

Erosimme ennen kun sain tietää raskaudesta.

5.2 Ajatuksia äitiydestä ja yksinhuoltajuudesta

Moni tutkimuksemme yksinhuoltajista kokee vielä nykyisinkin, että he kuuluvat vähemmistöön ja heillä on niin sanotusti leima otsassa. He kertoivat, kuinka yhteiskunnan asenne yksinhuoltajaäitejä kohtaan on edelleen huono. Sosiaalisessa mediassa korostetaan usein yksinhuoltajia negatiivisissa asioissa ja esimerkiksi lapsen kehitysviivästymiä voidaan selittää yksinhuoltajuudella, vaikka asia ei todellisuudessa näin olisi. Tutkimukseemme osallistuneista äideistä jokainen korostaa, että he pärjäävät perheenä hyvin ja pystyvät kasvattamaan lapsensa rakkaudella. He voivat itse päättää ja huolehtia lapsensa asioista sekä kasvatuksesta, ja äidit kokevat nämä yksinhuoltajuuden positiivisina asioina. Äidit kuvailevat yksinhuoltajuutta ajoittain myös raskaaksi.

Minulle yksinhuoltajuus oli oma valinta. En näe yksinhuoltajuutta minkäänlaisena peikkona, olen todella onnellinen äitiydestä.

Välillä on raskasta, kun kaikki asiat pitää tehdä yksin ja vastuuta ei voi jakaa kenenkään kanssa. Hyvänä puolena on se, että ei tarvitse neuvotella kasvatuseriaatteista kenenkään kanssa.

Ja onhan tässä sekin fiilis, että tuntuu olevan joku "leima" otsassa, että on totaaliyksinhuoltaja, niin ei voi muka pärjätä ja olla järkevä äiti.

Koin asian positiivisena ja odottavana. Olisin saattanut joka tapauksessa ryhtyä sinkkuäidiksi jossain vaiheessa elämää. Se mikä kumminkin häiritsee, on se, että yksinhuoltajat laitetaan helposti tiettyyn muottiin. Helposti tunnen joutuvani silmätikuksi, vaikka olen kaikin tavoin mallikansalainen. Koen yksinhuoltajuuden jotenkin hävettävänä ja näin en tahtoisi sen nimessä olevan.

En olisi ikinä ehdoin tahdoin ryhtynyt yksin vanhemmaksi. Yksinhuoltajuus on rankkaa, enkä suosittelen sitä kenellekään. Tällä hetkellä olen kuitenkin onnellinen lapses-tani ja siitä, että minulla on elämäntehtävä kasvattaa häntä.

5.3 Isättömyyden näkyminen arjessa

Isättömyys näkyy tutkimukseemme osallistuneiden yksinhuoltajaperheiden arjessa selkeimmin siten, että äidit hoitavat kaiken itse. Äidit valitsevat omat menonsa ja harrastusmahdollisuutensa lapsensa mukaan. Arjesta puuttuu miehiset asiat. Äiteinä he eivät voi opettaa miehisiä isien asioita lapsilleen tai ymmärtää miesten maailmaa. Tutkimuksessamme nousi esille myös se, että äidit kokevat ulkopuolisten ihmettelyä heidän lapsensa isättömyydestä. Lapset eivät kuitenkaan osaa kaivata elämänsä ketään sellaista, jota heillä ei ole koskaan ollut. Yksinhuoltajaäidit pohtivat usein isän puuttumista arjesta, sillä yhteiskunnassamme on vahva hyvän perheen malli "ydinperheestä", jota heidän perheessään ei ole.

Minulla ei ole vaihtoehtoa siirtää jotain lapsen asian hoitamista toiselle. Meillä kaikki kotityöt ovat naisten töitä.

Meillä ei ole miehisiä juttuja missään eikä oikein kaivatakaan ketään.

Ainoastaan se, ettei lainkaan ole isä-lapsi-suhdetta herättää joissain kummastusta. Siitä tulee usein ns. huora-olo, jos kertoo, ettei lapset ole olleet tekemisissä isiensä kanssa.

Kun väsy, ei ole toista ottamassa vastuuta vähäksi aikaa. Kaiken saa tehdä yksin.

Isättömyys näkyy ehkä jotenkin sillä tavoin, että kun kuulen ja näen perheitä, mietin, miten paljon enemmän jaksaisi ja pystyisi jos olisi toinen aikuinen.

5.4 Isästä keskustelemien

Lapsen kannalta olisi hyvä, että isästä keskusteltaisiin lapsen ikätasoon sopivalla tavalla. Aineistostamme nousi vahvasti esille se, että lapsen isästä keskustellaan rehellisesti ja avoimesti silloin, kun lapsi isästään kysyy. Kun lapselle kerrotaan vuosien saatossa rehellisesti isästään, vähentää se riskiä tarinan muuttumiselle ja luo lapselle realistisen kuvan isästään. Tutkimuksemme osallistuneet äidit puhuvat perheessään isättömyydestä myös erilaisten perhemallien ja yleisesti erilaisuudesta puhumalla. Isättömyyttä itsessään ei lapselle korosteta, vaan opetetaan ymmärtämään erilaisuutta ja erilaisia perheitä esimerkiksi kertomalla lapselle sateenkaari- ja monikulttuurisista perheistä. Tutkimuksemme äidit korostavat isän puheeksi ottamista lapsilähtöisesti. Äidit perustelivat lapsilleen rehellisesti isän poissaoloa isän ja äidin välisen rakkauden loppumisella.

Lapsen kanssa isättömyyttä käsitellään lähinnä erilaisuuden kautta. Isättömyydestä puhutaan aina, kun lapsi sen puheeksi ottaa.

Lapsi on alkanut kysellä isästään nyt enemmän. Olen kertonut, ettei mies rakastanut minua ja halusi elää ilman perhettä.

Lapsi on kysynyt ja sanonut, että hän haluaisi isän. Yritän puhua mahdollisimman rehellisesti, koska silloin tarina on aina sama. En aio sanoa pahaa sanaa hänen isästään.

Vanhimmalle puhuin aiemmin, että ”Joskus niin vaan käy, etteivät vanhemmat enää rakasta toisiaan, silloin on parempi erota kuin tapella koko ajan”.

5.5 Maaritin kokemuksia yksinhuoltajuudesta

Maarit on 26-vuotias äiti ja hänellä on kaksivuotias tytär. Heidän perheeseensä kuuluvat vain he kaksi. Maarit erosi lapsensa isästä jo alkuraskauden aikana. Tulevaisuutta miettiessään Maarit pohti ensin aborttia, sillä hän ei ollut suunnitellut raskautta. Aluksi ajatus lapsen pitämisestä yksin ei tuntunut Maaritista hyvältä. Hän ei ollut mielestään vielä valmis äidiksi. Kuullessaan Maaritin raskaudesta lapsen isä totesi, ettei halua isäksi, eikä halua myöskään olla missään tekemisissä lapsensa kanssa.

Neuvolassa alettiin tarkastella Maaritin tukiverkoston. Maaritilla on ympärillään paljon ystäviä, mutta ei tukena olevia vanhempia tai lapsen isovanhempia. Maaritin vanhemmat ovat hyvin vanhanaikaisia, eivätkä he hyväksyneet Maaritin päätöstä kasvattaa lastansa yksin. Maaritilla on aina ollut vaikea suhde isäänsä. Hänen isänsä on ollut hänelle hyvin etäinen, vaikka Maarit itse on ydinperheestä. Onko hän huonon isäsuhteensa takia päätenyt myös huonoihin miessuhteisiin?

Maarit päätti kuitenkin kaikesta huolimatta pitää lapsen, ja arki uuden pienokaisen kanssa lähti sujumaan hyvin. Aluksi Maarit koki yksinhuoltajuuden pelottavana asiana, mutta nyt tyttärensä ollessa

kaksivuotias, ei hän voisi kuvitella elämäänsä toisin. Maarit on lukenut nettien keskustelupalstoilta, kuinka yksinhuoltajia arvostellaan kovin sanoin. Yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna Maarit kokee, että yksinhuoltajat nähdään harmittavan usein sosiaalipummeina ja miehiä vaihtavina, köyhinä, sosiaalitoimiston edessä jonottavina äiteinä. Maarit on ylpeä äiti, eikä osaa kuvitella perheelleen muuta tällä hetkellä. Hän tietää pärjäävänsä kasvattajana yksin, eikä kaipaa tukea vastuunkannossa tai päätöksenteossa, sillä Maaritilla on vahva tunne äitiydestään. Hänellä on myös vakituinen työpaikka, asunto ja varallisuutta, joten perheen toimeentulo on hyvin turvattu.

Maaritin lapsi on vielä niin pieni, ettei hän ole kysellyt isästään. Tyttö osaa kuitenkin sanoa jo sanan isä, jonka hän on oppinut päiväkodissa toisten lasten kutsuessa omia isejään isiksi. Maarit on pohtinut, onko tyttären seuraava kysymys mahdollisesti se, missä hänen oma isänsä on. Maarit ei kuitenkaan ole huolissaan tulevista isäkeskusteluista. Hän ei koe tarvetta isän mustamaalaamiseen ja halua tulevaisuudessa kertoa avoimesti ja rehellisesti lapselle isästään, jotta tarina pysyy aina samana. Maarit on pohtinut kertovansa lapselleen, kuinka isä varmasti rakastaisi tyttöä, jos tietäisi, miten ihana pieni tyttö hän on. Maarit on myös säästänyt lapselleen muutaman kuvan tämän isästä ja aikoo antaa ne tyttärelleen tytön hieman kasvaessa ja ymmärtäessään asioita paremmin.

Maaritin tuttavapiirissä on paljon yksinhuoltajia ja muita ydinperhemallista poikkeavia perheitä, kuten sateenkaariperheitä ja monikulttuurisia perheitä. Maarit kokee erilaisuuden rikkautena ja ajattelee, että erilaisten perhemallien kautta hänen on tulevaisuudessa helpompi selittää myös lapselleen heidän perheestä. Jossain perheessä on kaksi äitiä, toisessa isä ja äiti, joilla ei ole yhteistä kieltä ja kolmannessa itsenäinen äiti Maarit ja hänen hurmaava tyttärensä Amanda.

Maarit kokee, että hänen tyttärensä saa itsenäisen naisen mallin, joka pärjää elämässään. Heidän perheessään äiti tekee kaiken. Miehisii juttuja heidän perheessään ei ole, mutta tällä hetkellä kumpikaan ei niitä myöskään kaipaa. Maaritin sukulaiset asuvat kauempana ja silloin, kun Maarit tai hänen tyttärensä on sairaana, tai Maarit on väsynyt arjen pyöryksen keskellä, ei hänellä ole ketään kenen kanssa jakaa arjen haasteita. Maaritin ja hänen tyttärensä arkea helpottamaan on nyt saatu tukiperhe. Maarit oli lapsensa syntymästä saakka tukiperhejonossa, ja vihdoin, muutama viikko sitten tyttö pääsi ensimmäisen kerran tukiperheen luokse. Maaritilla oli ainoa kriteeri tukiperheelle se, että perheessä olisi läsnäoleva mies.

Maaritilta kysellään usein hänen miessuhteistaan. Hänen elämäntilanteensa on tällä hetkellä sellainen, ettei hän ole ehtinyt edes ajatella parisuhdetta. Hänen energiansa menee arjen pyörittämiseen ja tyttärensä hoitamiseen. Jos mies tulisi heidän elämään, täytyisi tämän ehdottomasti rakastaa Maaritin tytärtä kuin omaansa. Miehen pitäisi hyväksyä heidän tapa elää ja olla vastuuntuntoinen mies. Maarit ei ole kokonaan sulkenut pois ajatusta siitä, että hän rakastuisi joskus. Nuorena hän mietti usein, että haluaisi perustaa ison perheen. Perheen, jossa on paljon ihmisiä, ja jossa ei olisi ikinä puutetta lämmöstä ja rakkaudesta. Hän haluaisi myös tarjota tyttärelleen ainakin yhden sisarusuhteen. Mutta sen aika ei ole vielä, Maarit haluaa elää tässä ja nyt. Heillä on hyvä nyt, kaksin eläessään.

Iltaisin, saatuaan tyttärensä nukkumaan, Maaritilla on usein aikaa pohtia omaa ja tyttärensä elämää. Olisiko hän voinut valita jotenkin toisin? Maarit kokee olevansa onnellinen siitä kaikesta ilosta, jonka hän tyttäreltään saa. Maarit on pohtinut usein sitä, kuinka hän on voinut joskus edes ajatella aborttia? Minkälaista hänen elämänsä olisi ilman Amandaa? Maarit on kasvanut vahvasti äitiyteen ja kääntänyt yksinhuoltajuuden vahvuudekseen. Hän ei voisi elää ilman tytärtään. Kukaan muu kuin äiti, ei voi tietää, miten paljon omaa lastansa voi rakastaa. Äidinrakkaus on rakkauksista suurin, mitä ihminen voi kokea. Maarit kokee, ettei hänen elämänsä paremmin voisi olla nyt. Hän on aidosti onnellinen ja ylpeä yksinhuoltajaäiti.

6 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kuvata yksinhuoltajien kokemuksia heidän arjestaan ja lasten kokemasta isättömyydestä. Tutkimuksen tavoitteena oli yksinhuoltajien äänen esiin tuominen. Yksinhuoltajaäidit ovat asiantuntijoita kertomaan arjestaan. Kukaan muu ei tiedä tai osaa kuvitella heidän arkeaan yhtä hyvin kuin äidit itse. Yksinhuoltajat ovat oman elämänsä, lapsensa ja arkensa asiantuntijoita. Narratiivinen tutkimus oli tämän myötä selkeä tutkimusmenetelmä opinnäytetyöhömme ja antoi luotettavinta tutkimustietoa.

Tutkimusaineistoista nousi esiin selkeät teemat. Teemat jaottelimme neljään osa-alueeseen; yksinhuoltajaksi päättämiseen, yksinhuoltajuuden kokemiseen, isättömyyden näkymiseen arjessa sekä isästä keskustelemiseen lapsen kanssa. Analysoimme teemojen aiheita ja liitimme mukaan tutkimusaineistoomme liittyviä asioita. Lopuksi kirjoitimme yhden juonellisen kertomuksen, jossa kävimme läpi niitä asioita, jotka nousivat tutkimusaineistostamme esiin. Mielestämme tarina konkretisoi aiheen ja luo todentuntuisen kokemuksen lukijalle. Kertomuksen sisällön tulkinta on tehty meidän näkökulmastamme ja kuinka me olemme ymmärtäneet sen. Kohosen (2011, 197) mukaan todentuntu ei perustu väitelausesiin, vaan tarina uppoaa lukijaan tai kuulijaan tunnetasolla. Tutkijan tulkinta on vain yksi näkökulma totuudesta, sillä samat tapahtumat voidaan kertoa eri tavalla eri näkökulmista katsottuina.

Tutkimuksemme osallistuneiden äitien yksinhuoltajuuden kokeminen on jokaiselle ollut erilainen ja omanlainen prosessi, joka voi muuttua elämän aikana moneen kertaan. Yksinhuoltajuus voi olla tietoinen valinta tai yksinhuoltajaksi voidaan päätyä tahdosta riippumatta. Etenkin, jos on joutunut omasta tahdostaan huolimatta yksinhuoltajaksi ja takana on esimerkiksi riitainen ero tai pelko esimerkiksi väkivaltaisesta miehestä, se vaatii paljon äidin voimavaroja arjessa jaksamiseen. Rankoissa elämäntilanteissa olisi tärkeää, että äiti tiedostaisi omat voimavaransa ja puhuisi rohkeasti tunteuksistaan. Myös ympärillä oleva tukiverkosto auttaa jaksamaan. Tukiverkosto voi olla mikä vain ja me näemme Totaaliyhärit ry:n toiminnan tärkeänä tukena yksinhuoltajille.

Tässä tutkimuksessa yhteistä yksinhuoltajille on se, että he eivät voisi kuvitella elämäänsä toisin, ilman lastansa. He haluavat korostaa lapsellensa sitä, että hän on toivottu ja haluttu, eikä äiti voisi elää ilman häntä enää. Rakkaus lasta kohtaan oli jokaisella äidillä suuri, vaikka tie yksinhuoltajaksi on voinut olla joko tietoinen valinta tai itsestä riippumattomista syistä johtuva. Jokainen tietää, että pystyy kasvattamaan lapsensa itse ja huolehtimaan hänen kehityksensä mukaisista tarpeista. Kukaan yksinhuoltajista ei korostanut lapselleen sitä, että hän on isätön, vaan toi esille sen, miten rakastettu ja tärkeä lapsi on.

Isättömyydestä paljon kirjoittanut ja puhunut Jari Sinkkonen on maininnut, etteivät lapset kaipaa sellaista ihmistä elämäänsä, jota heidän elämässään ei ole ollut. Etenkin, jos miehestä ei ole isäksi ja hänellä on esimerkiksi hallitsematon päihde- tai väkivaltaongelma tai hän on muuten vaaraksi lapsen kehitykselle, on lapsen varmasti parempi kasvaa ilman isää. Tutkimustuloksemme olisivat voineet olla erilaisia, jos olisimme tarkastelleet asiaa lasten näkökulmasta tai haastatelleet esimerkiksi van-

hempien lasten yksinhuoltajaäitejä. Tutkimuskohteenamme olivat yksinhuoltajaäidit, joilla on 0–8-vuotiaita lapsia, joiden käsitys isättömyydestä alkaa olla vasta hahmottumassa. Näiden perheiden tarina jatkuu ja muokkaantuu jatkuvasti, kun lapset kasvavat isommiksi. Heidän tarinansa ei ole päätynyt ja tulevaisuudessa tutkimustulokset elävät.

Tutkimukseemme osallistuneet äidit kertoivat avoimesti tarinansa, mutta emme voi olettaa, että kaikki yksinhuoltajat kertoisivat heidän elämästään ja kokemuksistaan yhtä paljon. Monelle kirjoittaminen voi olla paljon helpompaa kuin haastattelu ja toisille toisinpäin. Yksinhuoltajat kertoivat, että kokemus yksinhuoltajuudesta on ollut raskas, mutta kasvattanut heitä kovasti.

Väestöliiton Yksinhuoltajuus Suomessa -tutkimus yksinhuoltajuudesta oli vahva tutkimustulos siitä, että yksinhuoltajat kokevat ajoittain arkensa raskaaksi. Etenkin silloin, jos lapset tai äidit sairastelevat, tai äideillä on univelkaa, kokevat äidit usein olevansa yksin niissä tilanteissa lastensa kanssa. Toinen asia, joka nousi Väestöliiton tutkimuksessa esiin, oli se, että äideillä ei ole vapaa-aikaa. Yksinhuoltajat eivät voi lähteä viettämään vapaa-aikaa esimerkiksi kuntokeskuksiin, elleivät he järjestä lapsilleen lapsenvahtia. (Broberg & Tähtinen 2009, 157.) Samat asiat nousivat esiin myös meidän tutkimustuloksissamme, kappaleessa 5.3 isättömyyden näkyminen arjessa, äidit kertoivat tekevänsä kaiken itse.

Jokainen lapsi koki isättömyyden erilaisena ja etenkin sen, millainen suhde äidillä on ollut isään, vaikuttaa lapsen isättömyyskokemuksiin. Se, kuinka äidit kertoivat lapsille isistään, muokkasi lasten isäkuvan muodostumista. Tutkimusaineistostamme huomasimme, että äidit olivat ajan tasalla yksinhuoltajuudesta myös teorian tasolla. He puhuivat esimerkiksi siittäjäisistä, ja koimme tärkeänä sen, että me tutkijat tiesimme tietokirjallisuuden kautta, mitä he tarkoittavat käyttämillään termeillä.

Totaaliyksinhuoltajat kokevat, että heitä kohtaan on yhteiskunnallisella tasolla ennakkoluuloja, mutta heidän arjessaan he eivät kohtaa usein ennakkoluuloja. Yhteiskunnallisella tasolla he kokevat, että yksinhuoltajia kategorioidaan tiettyihin lokeroihin, vaikka he eivät omasta mielestään kuuluisi mihinkään negatiivisiin lokeroihin. Yksinhuoltajiin liitetään negatiivisia asioita, ja heitä pidetään esimerkiksi automaattisesti toimeentulotuen hakijoina ja mielenterveysongelmaisina. Usein ajatellaan myös, että heidän lapsillaan on ongelmia. Yksinhuoltajien ystäväpiiriin kuuluu muitakin yksinhuoltajia, joten lapset ovat tottuneet näkemään erilaisia perheitä syntymästään saakka.

Yksinhuoltajaperheillä on vaihtelevasti tukiverkostoja ympärillään. Moni on saanut esimerkiksi tukiperheen ja erityistoiveena on ollut, että tukiperheissä olisi läsnäoleva mies. Lapsella on yleensä jonkinlainen mieshenkilö heidän elämässään, ja he voivat päästä sitä kautta mukaan ”miesten maailmaan”. Äidit kertoivat, että heidän ystäviensä miehet, isoisät tai/ja enot ovat korvaamattomia ja tärkeitä lapsille. He voivat tehdä heidän kanssaan asioita, joita äidit eivät osaa tai ymmärrä.

Tulevaisuudessa äidit haluaisivat pystyä kertomaan lapsilleen totuuden, jos he kyselevät isättömyydestä. Äidit korostivat tutkimuksessamme myös sitä, etteivät he ole muihin perheisiin verrattuna sen ihmeellisempiä. Jokaisella perheellä on omat ongelmansa, mutta heidän ongelmansa eivät ole niin

suuria kuin yhteiskunta antaa ymmärtää. Yksinhuoltajat ovat yhtä kykeneviä huolehtimaan lapsistaan kuin "idylliperheeksi" luokitellut vanhemmat. Yksinhuoltajien lapsia on määritelty paljon sen suhteen, minkälaisia heistä tulee isompana tai minkälaisia ongelmia heillä on esimerkiksi koulunkäynnin suhteen. Yksinhuoltajaäidit eivät koe näitä asioita yhtään sen suuremmaksi riskiksi omien lastensa kohdalla verrattuna idylliperheiden lapsiin.

7 POHDINTA

Yllätyimme positiivisesti, kun saimme osallistujia hyvin mukaan tutkimukseemme. Osallistujia tuli sopiva määrä tutkimukseemme ja pystyimme ottamaan kaikki halukkaat mukaan. Oli antoisaa olla heidän luottamuksensa arvoisia, ja huomata kuinka avoimesti he kirjoittivat elämästään meille. Aiheemme on kuitenkin hyvin henkilökohtainen, joten se oli myös riski osallistujien mukaan saamiselle. Olemme kiitollisia kertomuksista, joita saimme. Haluaisimme korostaa sitä, että jokainen tarina opetti meitä koko ajan enemmän. Jokainen tarina on ainutlaatuinen ja erilainen, ja toi mukanaan erilaisia näkökulmia tutkimukseemme.

Pääsimme opinnäytetyöprosessimme aikana tutustumaan yhdistyksiin ja hankkeisiin, joiden olemassaolosta emme olleet aikaisemmin tietoisia. Työelämän ja yhteistyökumppaneiden tieto- ja taitosaaminen ovat tärkeässä osassa opinnäytetyöprosessissamme. Elämäkokemuksilla, joita yksinhuoltajaäidit pääsivät kertomaan tutkimuksessamme, on suuri merkitys. Haluamme päästä jakamaan tietoa niin isättömille lapsille, yksinhuoltajille kuin sosiaalialan ammattilaisille, mutta myös muille asiasta kiinnostuneille. Erilaiset kokemukset voivat herättää positiivisia tai negatiivisia tunteita, mutta tärkeintä on äitien oma kokemus omasta ja lastensa elämästä.

Olemme törmänneet jo ennen opinnäytetyömme tekemistä yksinhuoltajien huonoon maineeseen. Mielestämme yksinhuoltajaisejä pidetään sankareita ja heitä ihannoidaan, kun he kasvattavat lapsensa yksin. Yksinhuoltajaäitejä sen sijaan leimataan yhteiskunnan tasolla enemmän, ja pidetään kärjistetysti sanoen sosiaalipummeina, joiden lapsista ei kasva yhteiskuntakelpoisia ihmisiä. Tutkijoina olemme kohdanneet yksinhuoltajaperheet ilman ennakkoluuloja, ja työ on antanut meille vahvan käsityksen yksinhuoltajien arjesta.

Pohdimme myös etukäteen, ennen tutkimuksemme toteuttamista, isättömyyden näkymistä perheiden arjessa. Tutkimuksemme alussa ajattelimme, että isättömyys näkyisi vahvemmin perheiden, ja etenkin lasten elämässä. Teoriatietoon perehdyttäessä ja tutkimusaineiston käsiin saatuaamme, yllätyimme positiivisesti, sillä tutkimustuloksemme puhuivat paljon teoriatiedon puolesta. Mielestämme Jari Sinkkosen lausahdus ”Lapsi ei kasva puutoksen ympärille, vaan siihen mitä hänellä on”, pitää paikkaansa.

Koemme, että työllämme on suuri merkitys sosiaalialalle. Sosiaalialan ammattilaiset ja opiskelijat voivat työmme avulla ymmärtää paremmin yksinhuoltajaperheiden arkea. Työmme tarjoaa työkaluja siihen, kuinka yksinhuoltajaäitien kanssa voi käsitellä isättömyyttä, esimerkiksi kotona tai kerhoissa. Opinnäytetyömme tarjoaa myös lisää näkyvyyttä yksinhuoltajaperheiden arjesta toimeksiantajallemme, ja antaa vertaistukea Totaaliyhärit ry:n jäsenille.

Opinnäytetyömme pohjalta voi myös tehdä jatkotutkimuksia, koska aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Kohderyhmää voi rajata esimerkiksi nuoriin tai kouluikäisiin lapsiin. Vanhempien lasten kohdalla isättömyys voi näyttäytyä eri tavalla. Meidän tutkimuksemme äidit kuuluvat neuvolan ja varhaiskasvatuksen tukipalveluiden piiriin, jolloin apua on eri tavalla tarjolla kuin lapsen kasvaessa isommaksi.

Vanhempien lasten kohdalla tutkimus on mahdollista toteuttaa lasten näkökulmasta, haastattelema- la lapsia ja nuoria heidän kokemasta isättömyydestä. Myös yksinhuoltajaisien kokemukset lapsensa äidittömyydestä, olisi varmasti mielenkiintoinen tutkimusaihe. Suosittelemme perehtymään aiheeseen, sillä me koemme, että tämä tutkimus vei tutkijatkin hyvällä tavalla mennessään.

Narratiivisen tutkimusmenetelmän haaste on ollut opinnäytetyöprosessissamme sen väljä viitekehys. Aineiston käsiin saatuamme aloimme hahmottaa opinnäytetyötämme paremmin kuin prosessin alkuvaiheessa. Narratiivisessa analyysissä haasteena oli, että se perustuu aina tulkintaan. Halusimme tuoda tutkimuksessa esille analyysin kaksi tyyliä, jotta lukijalle tulisi selväksi tutkimuksen keskeinen ajatus.

Sosiaalialan tulevina ammattilaisina olemme ehdottomasti sitä mieltä, että narratiivista työmenetelmää kannattaa hyödyntää työelämässä. Olemme hieman ihmetelleet, miksi tästä ei ole erillistä opetusjaksoa opintoihimme sisällytettynä, sillä mielestämme tämä on oivallinen työkalu esimerkiksi vanhus- tai lastensuojelutyössä. Jokaisella meillä on menneisyys, jonka muisteleminen tai ajatteleminen voi tehdä kipeää tai nostaa esiin vaikeita muistoja. Sosiaalialan ammattilaisilla täytyy olla taitoja ja menetelmiä nostaa esiin vaikeita asioita asiakkaiden kanssa, johon narratiivinen työmenetelmä antaa hyvän pohjan.

Työn viitekehystä oli aluksi vaikea ymmärtää. Viitekehys olisi helpompi avata, jos työmme viitekehys muodostuisi suoraan jonkun teorian mukaan. Viitekehysmuotostuu opinnäytetyömme asiasanoista, jotka olemme luetelleet tiivistelmässä. Narratiivisen tutkimusmenetelmän näkyvyyden parantuminen on yksi keskeinen osa opinnäytetyötämme. Narratiiviseen tutkimusmenetelmään emme ole perehtyneet opintojaksojen aikana lainkaan, vaan saimme ohjaavalta opettajaltamme idean käyttää tutkimusmenetelmää opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyön loppuprosessin aikana luimme internetissä artikkelin isättömyydestä, joka sai meidät ajattelemaan, olemmeko pikkuhiljaa tulossa hyväksyvämpään kulttuuriin, jossa yksinhuoltajienkin leimat karsiutuisivat? Laurinoli (2014) kirjoittaa artikkelissa Ojaseen (2014) viitaten, kuinka ennen tutkittiin paljon isättömyyden vaikutuksia, ovat ne äkillisesti muutamassa vuodessa heilahtaneet toiseen ääripäähän. Ojaseen mukaan nykyään on loukkaavaa sanoa, ettei yksinhuoltaja pärjäisi lapsen kanssa.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidonopisto, 153–166.
- Andersen, H. & Stawreberg. 2010. *Tietoisen läsnäolon opas vanhemmille*. Tallinna: Raamatutrükikoja OÜ.
- Broberg, M. & Hakovirta, M. 2009. Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa: Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, 186–200.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, 154–169.
- Förssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Förssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, 9–18.
- Heikkinen, H. L. T. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 3. painos* Juva: PS-kustannus, 143–160.
- Hougaard, B. 2005. *Curling-vanhemmat ja lapsityrannit. Järkevän kasvattajan käsikirja*. Juva: WSOY.
- Hughes, D. 2011. *Kiintymyskeskeinen vanhemmuus*. Tampere: PT-Kustannus.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen suunnat*. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy.
- Janhunen, T. & Pauni, R. 2012. *Leija hankkeesta tukea* [verkkójulkaisu]. Yhden vanhemman perheiden liitto [viitattu 8.5.2013]. Saatavissa: <http://www.yvpl.fi/leija/taustaa-ja-tilastoja/>
- Janhunen, T. & Pauni, R. 2013. Isättömyys mahdollisuutena? [verkkolehti] *Muuttuva Perhe-lehti* 02/2013 [viitattu 12.9.2013]. Saatavissa: <https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsitulossa/isyyys/isattomyys-mahdollisuutena/>
- Janhunen, T. & Pauni, R. 2014. *Leija-hanke ryhmien palaute ja keskustelu*. [Verkkodokumentti] YVPL. [viitattu 20.8.2014]. Saatavissa: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/Leija-hanke_koulutus_10.3.2014_ryhmien_palaute_ja_keskustelut.pdf
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. *Perheen parhaaksi. Perheyön arkea*. Helsinki: Edita.
- Kekkonen, M. 2005. *Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen*. Helsinki: Stakes.
- Kohonen, E. 2011. Narratiivisuus – vähän hyödynnetty lähestymistapa kauppatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidonopisto, 196–205.
- Kolehmainen, J. & Aalto, I. 2004. Johdantoa isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.). *Isä-kirja*. Keuruu: Vastapaino, 9–25.
- Korhonen, M. & Mikkonen, M. 2011. Kuopion seudun sotalasten tarinoita sotalapsuudestaan: ”Se oli matka, joka kannatti tehdä”. Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Opiinnytetyö.
- Kosonen, L. & Jousimäki, A. 2009. *Syytettynä isä*. Jyväskylä: Teos.

Kouvo, A. & Silvén, M. 2010. "Pehmeä lämmin syli mihin mennä" – Isän ja äidin tapa mieltää kiintymyssuhteita. Teoksessa Silvén, M. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet – polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy, 111–128.

Kurkela, J. Ainutlaatuinen. Kappale.

Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2011. Teoksessa: Suomen virastollinen tilasto, Perheet [verkkopublication]. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 20.11.2013]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2011/perh_2011_2012-05-25_tau_003_fi.html

Laurinoli, H. 2014. Aikalainen tampereen tiede- ja kulttuurilehti [verkkolehti] Tampereen yliopisto [viitattu 9.9.2014]. Saatavissa: <http://aikalainen.uta.fi/2014/05/12/hauraita-selviytyjia>

Lipasti, R. 2013. Kun isä ilmansuunnat näytti. *Kirkko ja me* 6/2013, 6–7.

Marjusaari, J. 2012. "Ei tää ollut kauhea paikka" : Peruskoulunsa päättävien nuorien kokemuksia sairaalakoulusta. Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Paananen, S. 2008. Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, E. (toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 19–40.

Posti, P. 2013. Isättä isoksi. *Lapsen Maailma* 11/2013, 32–35.

Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidonopisto, 47–57.

Rantala, J. 2010. *Miten kertoa lapselle isästä, jota hän ei tunne?* Yle UUTISET [viitattu 22.9.2010]. Saatavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/10/21/miten-kertoa-lapselle-isasta-jota-han-ei-tunne>

Rönkkö, L. & Rytönen, R. 2010. *Monisäikeinen perhetyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Sinkkonen, J. 2012. *Isäksi ensi kertaa*. Helsinki: WSOY.

Stakes 2007. *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus.

Syrjälä, L. 2007. *Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa*. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). *Ikäkuonoita tutkimusmetodeihin 1 – metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Uudistettu painos. Juva: PS-kustannus, 229–240.

Takkinen, M. 2012. Äidin valinta – lapsi ilman isää. Rovaniemi: Lapin yliopisto, sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma.

Totaaliyhärit ry. 2013. [viitattu 8.5.2013]. Saatavissa: <http://www.elisanet.fi/~y635288/totaaliyharit/>

Yleissopimus lapsen oikeuksista L 21.8.1991/60. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 10.10.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

YLE UUTISET. 2009. Isättömyys jättää aukon lapsen sisimpään. YLE Uutiset [viitattu 17.8.2013]. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/isattomyys_jattaa_aukon_lapsen_sisimpaan/5737213

YVPL 2014a. *Miten auttaa lasta käsittelemään toisen vanhemman puuttumista?* [verkkopublication] Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry [viitattu 17.8.2014]. Saatavissa: <http://www.yvpl.fi/leija/isattomyys/avuksi-puuttuvan-vanhemman-kaesittelyyn-lapsen-kanssa-vinkit-kootusti/>

YVPL 2014b. *Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n säännöt 17.5.2014* [verkkodokumentti]. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry [viitattu 14.10.14]. Saatavissa: <http://www.yvpl.fi/liitto/>

LIITE 1 SAATEKIRJE

Isättömyys lapsen arjessa Opinnäytetyö

Hei,

Olemme 3.vuoden sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä isättömyydestä. Toimeksiantajanamme toimii Totaaliyhärit ry.

Oletko 0–8-vuotiaan lapsen/lasten yksinhuoltaja? Nyt sinulla olisi mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua opinnäytetyöhömmme.

Toteutamme opinnäytetyömme narratiivisena tutkimuksena ja lähetämme haastateltavillemme sähköpostitse avoimet kysymykset, joihin he kirjallisesti vastaavat. Kysymykset ovat aiheeseen ohjaavia ja käsittelevät isättömyyttä lapsen arjessa. Haastateltavana voit itse valita, mihin kysymyksistä haluat vastata. Vastaukset käsittelemme anonyymisti.

Mikäli kiinnostuit, pyytäisimme sinua ilmoittamaan halukkuutesi opinnäytetyöhömmme osallistumisesta 26.1.2014 mennessä jompaankumpaan alla mainituista sähköpostiosoitteista. Mikäli teitä innokkaita on paljon, joudumme rajaamaan haastateltavien määrää. Ilmoitamme 31.1.2014 mennessä kaikille opinnäytetyöhömmme osalliseksi halunneille, olemmeko valinneet juuri sinut haastateltavaksemme. Sen jälkeen lähetämme valituille henkilöille narratiivisen haastattelun kysymykset, vastausaikataulun sekä tarkempaa infoa.

Jos haluat jo tässä vaiheessa kysyä lisätietoja, meidät tavoittaa alla olevista sähköpostiosoitteista.

Yhteistyö terveisin

Sini Kosonen ja Salla-Maria Piirainen
3. vuoden sosionomiopiskelijat
Savonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 2: NARRATIIVISEN HAASTATTELUN RUNKO

Isättömyys lapsen arjessa – opinnäytetyö

1. Taustatiedot
 - Lasten ikä ja sukupuoli
 - Keitä perheeseen kuuluu?
2. Kertokaa, kuinka päädyitte yksinhuoltajaksi?
3. Kertokaa, kuinka koette yksinhuoltajuuden?
4. Kertokaa, miten isättömyys näkyy arjessanne?
5. Miten keskustellette lapsen kanssa isästä, joka ei ole lapsen elämässä?
6. Millainen mielikuva lapsella on isästään?
7. Onko lapsella elämässään miehen mallia?

Meihin saa olla yhteydessä ja kysyä mahdollisia lisätietoja, jos jokin asia jää askarruttamaan mieltä.

Yhteistyöterveisin

Sini Kosonen ja Salla-Maria Piirainen

3. vuoden sosionomiopiskelijat

Savonia-ammattikorkeakoulu